

Наталія Осіпенко, Валентина Гончарук

**Фольклорна спадщина
села Пугачівка Уманського
району Черкаської області**

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

Факультет української філології

**Кафедра української літератури, українознавства та методик
їх навчання**

**Науково-дослідна лабораторія «Проблеми підготовки студентів-
філологів до українознавчої роботи в школі»**

Наталія Осіпенко, Валентина Гончарук

**Фольклорна спадщина
села Пугачівка Уманського району
Черкаської області**

**Умань
АЛМІ
2019**

Рецензенти:

Сивачук Н. П. – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання, керівник науково-дослідної лабораторії «Проблеми підготовки студентів-філологів до українознавчої роботи в школі», Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

Йовенко Л. І. – доктор педагогічних наук, професор кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини;

Циганок О. О. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини.

Осіпенко Н. С., Гончарук В. А. Фольклорна спадщина села Пугачівка Уманського району Черкаської області: навч. посіб. Умань: АЛМІ, 2019. 132 с.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету української філології Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 3 від 31 жовтня 2018 р.)

Оснoву фольклорно-етнографічного довідника склали матеріали, зібрані під час студентської експедиції в село Пугачівка Уманського району Черкаської області, а саме: історико-географічна характеристика села, інформація про культурно-освітні осередки, види декоративно-ужиткового мистецтва, страви місцевої кулінарії, календарні звичаї, весільну обрядовість, пісенний репертуар місцевого фольклорного колективу, найпоширеніші місцеві прізвища і прізвиська та їхнє походження, результати проведених інтерв'ю з респондентами.

© Осіпенко Н. С., Гончарук В. А.
©Науково-дослідна лабораторія
«Проблеми підготовки студентів-філологів до
українознавчої роботи в школі»

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО СЕЛО ПУГАЧІВКА	7
КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ОСЕРЕДКИ СЕЛА ПУГАЧІВКА	12
Сільський клуб та бібліотека	12
Історія освіти в селі Пугачівка.....	13
Церква	16
РУКОМЕСНИЦТВО СЕЛА ПУГАЧІВКА	22
Подружжя Піддубних	23
Марія Зіновіївна Склярук.....	23
Ганна Онисіївна Саквенко	24
Катерина Сергіївна Серeda	25
Володимир Андрійович Нагорний	26
Степан Іванович Кузьмич	26
КУЛІНАРІЯ «СМАКОТА ПО-ПУГАЧІВСЬКИ».....	27
КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ СЕЛА	29
Зимова обрядовість	29
«Андрієве свято».....	29
Ворожіння на «балабушках».....	32
«Перекидання чобота»	32
Новий рік	32
КОЛЯДКИ І ЩЕДРІВКИ	33
Веснянки	41
ЛІТНЯ ОБРЯДОВІСТЬ.....	44
Святкування Трійці	44
ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ.....	45
ПІСЕННИЙ РЕПЕРТУАР ФОЛЬКЛОРНОГО КОЛЕКТИВУ «БЕРЕГІНЯ».....	54
ТВОРЧІ ПОРТРЕТИ ВИКОНАВЦІВ УСНОЇ НАРОДНОЇ СЛОВЕСНОСТІ СЕЛА ПУГАЧІВКА	63
ІНТЕРВ'Ю З РЕСПОНДЕНТАМИ	72
НАЙПОШИРЕНІШІ ПРИЗВИЩА І ПРИЗВИСЬКА У СЕЛІ,	129
ЇХ ПОХОДЖЕННЯ	129
ВИСНОВКИ	131
СПИСОК РЕСПОНДЕНТІВ	132

Моє рідне село

*Моє село – найкрасивіше в світі,
Коли буяє тут бузковий цвіт,
Коли в садках замайоріють квіти –
То з ним, мабуть, радіє цілий світ.
Всміхнеться хатка біла при дорозі,
А на околиці зазеленіє ліс,
Розпустять листя всі тополі,
І вишенька повикидає цвіт.
Душа радіє, як на нього гляну –
Не приховаю – я його кохаю,
Хоч назву дивну йому дали
І Пугачівкою назвали,
Люблю його, бо тут мій рід,
Бо тут мій батьківський поріг.
Люблю колосся золотаве
І найсмачніший білий хліб.
Люблю осоки понад стави
І аромат нескошених лугів.
Люблю і все! І що ще тут додати?
Немає слів, щоб передати все
Те почуття, що в мене назріває,
Коли про Пугачівку я згадаю,
Захоплююсь, не стримуйте мене.
І знову подумки я лину
У гарне найсвітліше те село,
Його любити я не перестану:
Для мене найрідніше є воно!*

***Н. Ситник (Шураєва) –
мешканка села Пугачівка***

ВСТУП

Фольклорна практика для студентів I курсу факультету української філології – це щось незвідане, незрозуміле. Та проходить час – і для кожного студента вона стає початком його пошуково-дослідницької діяльності з фольклору, етнографії й українознавства, дозволяє йому «почерпнути» життєво важливий досвід організації громадського та родинного побуту, виховання дітей і молоді, а також проведення з ними культурно-дозвілдової діяльності на основі найкращих народних традицій.

На факультеті під час занять з українознавчих дисциплін кожен першокурсник проймається духом збирацької роботи, вчиться техніки записування народних

*Студенти-філологи з керівниками Наталією Осіпенко і
Валентиною Гончарук на фольклорній практиці*

«перлин», «секретів» проведення опитування респондентів із тієї чи іншої теми з фольклору, специфіки записування різних фольклорних жанрів, урахування вікових і психологічних особливостей респондентів. Усі здобуті вміння та навички студенти вдосконалюють у фольклорно-етнографічних експедиціях до сіл Черкащини.

Студенти мають гарну можливість отримати необхідні для цієї практики вміння й навички, працюючи у студентському науковому фольклорному товаристві імені Хрисанфа Ящуржинського (керівник – професор, завідувач кафедри української

літератури, українознавства та методик їх навчання, керівник науково-дослідної лабораторії «Проблеми підготовки студентів-філологів до українознавчої роботи в школі» Наталія Сивачук), у науковому гуртку «Українознавство й методика його викладання» (керівник – доцент Валентина Гончарук), у майстер-класах «Український рушник» (керівник – доцент Наталія Осіпенко), «Театр слова» (керівники – доценти Олександр Санівський і Оксана Циганок), «Народна іграшка» (керівники – доценти Лариса Йовенко і Наталія Осіпенко) та інших. Основними напрямками роботи товариства, гуртків, майстер-класів є: Умань і Уманщина в дослідженнях фольклористів, етнографів, істориків ХІХ – початку ХХІ століть; українізація освіти 20-х – 30-х років ХХ ст.; семантика старовинних вишитих рушників історичної Уманщини; локально-регіональні особливості духовної та матеріальної культури українців.

Усіма цими знаннями, «секретами» і «тонкощами» оволодівають студенти на факультеті української філології, виконуючи вкрай необхідну в наш час справу – збирання, збереження і відтворення української фольклорної пам'яті!

ІСТОРИКО-ГЕОГРАФІЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО СЕЛО ПУГАЧІВКА

Село Пугачівка в Уманському районі Черкаської області розташоване за 12 км на північний схід від районного центру та залізничної станції Умань. Воно є одним із найдавніших на території району.

Пугачівка межує з такими селами: Дмитрушки, Старі Бабани, Краснопілка Уманського району та селом Вікторівка Маньківського району. Біля села протікає річка Ревуха. Село має 21 вулицю, чотири ставки, два озера, одну школу, один музей, один цвинтар, одну церкву, вісім

ферм, одне зерносховище, один пам'ятник воїнам ВВВ, одну будівлю сільської адміністрації.

Площа села – 170 га. Населення на 2017 рік – 652 мешканці (на жаль, не вдалося дізнатися зміни кількості населення за попередні роки), склад населення – українці, білоруси, росіяни, дуже мало з польським і єврейським корінням, кількість дворів – 330. Серед жителів села чимало переселенців із Чорнобильської зони.

Історія села бере свій початок ще з часів Трипілля. Трипільське поселення розташоване в північній околиці села, на правому березі ріки Ревухи, в урочищі «Горб коло пана»; від Козячого яру до яру, який межує з урочищем Пеньківка. Площа поселення – близько 20 гектарів.

Черняхівське поселення – на полі по обидва береги ріки Ревухи, на північний захід від села, в урочищі Козячий Яр. У лісі в урочищі Змійовина є невелике кругле городище.

У 1941р. напад фашистської Німеччини порушив спокій селян. Почалася війна, і, незважаючи на нечисленне населення, більшості мешканців довелося покинути село та піти на фронт воювати.

Село було малозахищене, жителі згадують ті роки зі слізьми на очах: «...Війна була страшна. Як почалася війна (я тоді в тітки була в хаті, одна була), то зайшли до хати солдати – один солдат накинувся на мене, а другий став на нього кричати, то покинули вони мене тоді. Ой діточки, не доведи Господь, щоб не було такого, як ми пережили, щоб не бачили ви такого, як ми бачили, це дуже страшно. Страшно в хаті ночувати, особливо одній; дуже боялись тоді...» *(Записано від Катерини Середи).*

Жителі розповіли, що село майже вціліло, не зазнало великого руйнування, але населення скоротилося майже в 2,5 рази.

Село ділилося на кутки: Лису Гору, Пеньківку, Широку Ленію, Китайську, Підліську, Курячу, Нову Богданівку та Ворочок.

Неподалік від панського будинку, з південного заходу на північний схід, простягся великий і глибокий яр. Одна з місцевих легенд розповідає, що це було місце страти непокірних селян. Тут було багато шибениць, знарядь для катування тих, хто насмілювався піднімати голос протесту проти нестерпного соціального і релігійного гніту польської шляхти. Ймовірно, що назва цього місця – Казін яр – яр, де «казнили» людей, тобто відбувалися страти.

Поблизу села проходив Чумацький шлях. Поряд із ним росте невеликий лісок Дзиганський. Названий він так тому, що у ньому зупинялися цигани.

Після революції 1917 року у селі було організовано два колгоспи: «Зірка» і «Більшовики». Першими головами були І. Демченко та М. Баранюк. У 1933 році колгоспи об'єднали в один – ім. Ворошилова. Колгосп мав свою олійню, млин, 400 коней. З'явився перший трактор. Потім у селі відкрилася бібліотека, школа, клуб.

Під час голоду в Україні 1932-1933 рр. у селі Пугачівці померло близько 750 осіб. Жертвам голодомору встановлено Пам'ятний Хрест на сільському кладовищі у 1990 році.

Щодо назви села, то Лідія Максимівна Дарієнко говорить так: «...Не, не Пугачівка, то потом, а сначала село називалось Ксинзівка, то так куркулі називали; а Пугачівка – то пан схотів...».

Історична назва села – Ксьондзівка. У Пугачівку село було перейменовано в 1945 році. Назва «Ксьондзівка» походить від того, що частина сільських земель перебувала на території колишнього маєтку ксьондза. Народні перекази свідчать про те, що у XVI-XVII ст. на північний захід від нинішньої Пугачівки було польське поселення чи володіння пана Пеньковського, а нині ця місцевість називається «Пеньківка». Там був і свій костюл, у якому правив ксьондз. Він мав частину земель на сучасній території села, а на підвищенні, за розповідями старожилів, стояв його маєток. Також із паном Пеньковським пов'язана назва Пугачівського ставу, який має назву «Пеньківський». Подейкують, що дуже жорстоким був пан, часто перепадало від нього жителям села, а найбільше – молодим вродливим дівчатам («не одній життя скалічив»). Помітив якимось лиходій чорноброву красуню Марійку, що теж жила з матір'ю у Ксьондзівці. Уподобав

її собі господар маєтку і вирішив за всяку ціну домогтися дівчини. Дарував їй дорогі подарунки: красивий одяг, коштовні прикраси, та нічого не допомагало, бо серце вірної Марійки давно належало молодому хлопцеві Василю. Дізнався про це пан та й віддав хлопця у рекрути. Залишилася бідна дівчина сама без захисту, силою забрав її Пеньковський до свого маєтку. Не змогла пережити цього Марійка, втекла від свого кривдника і кинулась од відчаю у став. Із того часу почали переслідувати пана Пеньковського різні нещастя, сам не свій зробився: все йому Марійка ввижалася, ніби кликала його. А тоді й зовсім десь зник, аж через декілька днів знайшли його неживим у ставку. Між людьми чутка була, що та Марійка русалкою стала, пана заманила та й згубила, за своє та інших дівчат змарноване молоде життя помстившись. Маєток почав занепадати, потім і зовсім розвалився. Став, досі чистий і прозорий, заріс очеретом, змілів. А у тиху годину, кажуть люди, як прислухатися, то можна почути ніжний сміх дівчини і важкий стогін пана. Через те і стали називати став Пеньківським.

Як і вся Наддніпрянська Україна, село Пугачівка також відчуло вплив радянської колективізації, розкуркулення, комунізації. Майже всі респонденти, яких було опитано, розповідали, що то були страшні часи, і наголошували, що зараз нам живеться краще. Зі слів вище згаданої Лідії Максимівни: «...всі працювали на хвермі, працювали

постоянно, але всьо равно не було що їсти, а потому що всьо нада було віддати, ходили тут все щитали, даже скіко дерев в дворі, важко було. В нас у хаті була яма, і коли приходили, то ми туди ховали свиню, щоб її не нашли і не здерли з нас за неї; дуже бідно жили. Я вам так скажу, я коли була на хвермі, то крала буряки (сміється), а що ж, по-другому не можна було вижити, що могли, все несли додому, заховували, закопували, щоб не нашли. Ми боялися

дуже...». Але незважаючи на важкий режим радянської влади, селянам удалося налагодити колективну працю, було організовано колгосп, вісім ферм, селяни займалися переважно сільським господарством, обробкою землі.

Відомо, що репресії переслідували мешканців села. Потім почалася Велика Вітчизняна війна. 102 жителі села пішли захищати рідну Батьківщину і не повернулися додому. Назавжди залишилися лежати в чужій землі далеко від рідного села. А тут, де вони народилися і прожили своє таке недовге життя, височить у сквері Слави гранітний обеліск, збудований у 1970 році, з викарбуваними прізвищами героїв.

Фашисти просувалися швидко. Радянська армія відступала. У липні 1941 року в Умань увірвалися фашистські загарбники. Захоплено було не лише місто, а й усі навколишні села. За село боїв не було. Єдиний снаряд, який упав біля будинку Марини Іванівни Ковтун, був відголоском бомбардування станції Поташ. Фашисти з'явилися у Пугачівці на початку серпня. У школі, біля церкви, створили свою комендатуру, призначили керівника на ім'я Ян. Спочатку німці обійшли всі двори і позабирали харчі. Потім вигнали людей у поле працювати. За будь-які провини карали побоями. Не жаліли ні дорослих, ні дітей. Здорових, переважно молодих, брали в полон і відправляли працювати до Німеччини. Примусово, під конвоєм приводили юнаків і дівчат до будинку колишньої сільської ради. Крик і плач розривав душу, однак не міг розчулити фашистських солдатів. 27 жителів села були вивезені до ворожої країни. Визволення села прийшло 8 березня 1944 року. У Пугачівській школі радянські війська розмістили шпиталь і звозили поранених. Тих, кого не вдавалося врятувати, ховали у селі. Так з'явилася могила визволителів. Їх налічується 12 осіб, відомі ж імена п'ятьох: Іван Варфоломійович Кислиця, Федір Іванович Кислиця, Іван Іванович Лубянець, Степан Мусійович Бабенко, Матвій Петрович Ларічев.

Наприкінці 70-х років село Пугачівку назвали «неперспективним»: спочатку воно було ділянкою колгоспу села Дмитрушок, і лише у 1987 році тут був створений власний колгосп ім. Гагаріна. Головою було обрано Миколу Петровича Ковальчука. За його керівництва побудовано новий тракторний стан, контору, закуплено нову техніку, прокладено асфальтні дороги по всіх вулицях.

У 1988 році в селі створено сільську раду. У 1994 році проведено розпаювання земель колишнього колгоспу ім. Гагаріна між 404 власниками земельних паїв, утворилось КСПП «Пугачівка», потім – АТЗТ «Пугачівка», пізніше – ВТФ «Сяйво».

У наш час розпайовані землі орендують підприємства: ВАТ «Уманське племпідприємство», ВТФ «Сяйво» та ДП «Комбікормовий завод», фермерське господарство «Росинка».

Старожили пам'ятають, що до 1905 року у селі не було приміщення школи. Діти навчалися у двох звичайних сільських хатах, які розташовувались у різних частинах села: перша (1–4 клас) – на місці теперішньої садиби Мельничуків по вулиці Піонерській, 20, друге приміщення (старші класи) – на території теперішніх шкільних ділянок. З усього села мали змогу навчатися не більше 15–20 дітей. Перша будівля восьмирічної школи була побудована у період колективізації села поруч із старовинною дерев'яною церквою. У 1968 році, з нагоди 100-річчя з дня народження В. І. Леніна, відкрила двері нова будівля школи.

Зараз село розвивається, покращується добробут його жителів: ремонтуються дороги, побудовано водогін, підключено Інтернет до навчального закладу. На території села працюють такі установи: сільська рада, навчально-виховний комплекс, фельдшерський пункт, сільський клуб, бібліотека, поштове відділення та два приватних магазини.

КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ОСЕРЕДКИ СЕЛА ПУГАЧІВКА

Сільський клуб та бібліотека

Приміщення сільського клубу в селі побудовано в 1961 році. Довгий час завідувачами сільського клубу працювали Петро Семенович Ситник, Євгенія Олексіївна Розум, Микола Михайлович Ситник, Тетяна Віталіївна Кобзева.

Бібліотека або, як її називали, «хата-читальня», була відкрита в 1956 році на вул. Піонерській. Розміщена вона була у колгоспній конторі і займала дві кімнати. По закінченню будівництва сільського клубу в 1961 році сільську бібліотеку перевели у новозбудоване приміщення.

Першим бібліотекарем була Людмила Федорівна Подолинна, за фахом учитель біології (пропрацювала вона лише один рік). На зміну їй прийшла Галина Іванівна Розявляк (Коваленко), яка пропрацювала на цій посаді 36 років. Вона була майстром своєї справи, за що неодноразово була нагороджена похвальними грамотами. Завідувачем сільської бібліотеки працювала Людмила Олексіївна Янковенко. Бібліотечний фонд становить 4391 примірник.

Історія освіти в селі Пугачівка

Початок освіти в селі Пугачівка припадає на час відкриття церковного приходу. Спочатку школа була розташована в хаті дяка, який був одночасно і за учителя. Заможні селяни домовлялись із дяком за оплату, і той навчав їхніх дітей писати і читати. У 1906 р. в селі було відкрито двокласну (п'ятирічну) церковноприходську школу. Був призначений учитель. Закон Божий викладав місцевий священик. У 1911 р. поміщиком була збудована школа на дві класні кімнати з сіньми. Навчання велося російською мовою, дітей навчали Закону Божого, письму та лічбі. Слово Боже діти вчили з книжок, написаних незрозумілою для дітей церковнослов'янською мовою. Це було не навчання, а мука як для учнів, так і для вчителів. У школі навчалось лише 30–40 учнів, тому що не всі селянські діти мали змогу ходити до школи. Далі продовжувати навчання могли тільки діти з більш заможних сімей. Для цього потрібно було спочатку скласти екзамени в гімназію, а потім купити форму, книги, платити за навчання, наймати квартиру з харчами. До революції лише 3 особи закінчили гімназію, а 2 особи – учительську семінарію. 1916 року в селі було відкрито чотирикласну школу, в якій працювало 2 учителі (*Записано від Кашперської Секлети Сидорівни, учительки, яка з 1918 р. працювала у с. Пугачівка*).

Про навчання в роки революції та громадянської війни мало що відомо. Йшла боротьба двох світів, двох ідеологій, і, як розповідали очевидці, сільська школа в той час частіше пустувала, ніж діяла. Складні то були часи: революція, встановлення радянської влади, Центральна Рада, німецька окупація, через село проходили банди Зеленого, Марусі, загони Махна, Петлюри. Переслідуючи загони Махна, через село пройшли червоноармійці О. Я. Пархоменка. 1920 року остаточно встановили радянську владу. 24 грудня 1917 р. постановою більшовицького уряду Православну церкву було позбавлено права мати будь-яке відношення до загальноосвітніх шкіл. А вже 19 січня 1919 р. уряд Української Радянської Республіки прийняв декрет про відокремлення Церкви від держави і школи, який був аналогічний декретові Ради Народних Комісарів Радянської Росії від 5 лютого 1918 р. Всі церковні та шкільні будинки з їхнім майном ставали власністю держави. Навчання релігії в школах заборонялось. У ці роки в селі існувала та ж чотирикласна школа, яка знаходилась у центрі села. Це була велика старенька, невідомо коли споруджена хата під солом'яною

покрівлею. У класах стояли лавки в два ряди, за однією лавкою сиділо по 5 учнів. У 1922 р. до школи пішли І. Т. Дзигунський, З. П. Чаюн, А. Загородня, Т. Чернявський та інші. Парт тоді не було. У кожній із двох класних кімнат стояв посередині довгий широкий стіл, за яким на ослонах сиділи учні. Ці прості меблі, як і підлога, були нефарбовані. Чорнильниці-невиливайки діти носили з дому. Чорнило виготовляли з бузини, а пізніше – з хімічних олівців. Не було й портфелів. Хлопчики носили книжки й зошити в полотняних торбах через плече, а дівчатка – у вузликах із хустинок. Клади туди й загорнутий у чисту хустку кусочок хліба чи коржа (обід). Окрім класних кімнат, була й учительська. Там стояв стіл і кілька стільців. Узимку школа отоплювалася грубками. Але тепла не вистачало, діти мерзли й сиділи одягнені. Навчалися в дві зміни. Вчителями працювали С. С. Кашперська, М. П. Купчик та його дружина В. П. Купчик. Деякі учні продовжили навчання і здобули середню освіту, як-от: М. В. Купчик, М. О. Ніколаєв, С. С. Вербовчук, В. І. Савчук, І. В. Любарський. Була організована хата-читальня, яка знаходилась у колишній хаті священика. Перші комуністи Г. Безух, М. Смалійчук та інші займалися політвихованням молоді села. Організовували революційні свята, читали газети, журнали, книги. До 1933 року школа в Пугачівці була трьохрічною, а в 1933 р. у селі було відкрито семирічку. Школа в той час розміщала в старому панському будинку, який називали «панською конторою», тому що раніше в цьому приміщенні була контора пана Яневського. До Великої Вітчизняної війни в селі існувала семирічна школа *(записано від І. Т. Дзигунського, 1914 р., жителя с. Пугачівка)*.

Важким було становище на селі після Великої Вітчизняної війни. Класи були переповнені, по 35–40, а то й 48 учнів. Не вистачало підручників, зошитів, навчального обладнання. У першому класі доводилось на листочках креслити косі лінії, щоб діти могли писати палички. У класах було так холодно, що в чорнильницях замерзало чорнило. Підручники давали по одному на кількох учнів. Директором школи в повоєнні роки був Іван Миколайович Назарчук, учителями працювали: Олена Миколаївна Тищенко, Пилип Григорович Сарана, Іван Павлович Данилюк, Григор Данилович Чаюн, Йосип Макарович Бердичевський, Яків Павлович Снігур, Веніамін Іванович Ткачов *(Записано від Сергія Теофановича Вербового, 1914 р. н., жителя с. Пугачівка)*.

До 1956 р. навчання в старших класах було платним. Десятирічна школа була в с. Житники, проте не всі могли її відвідувати. Матеріальні умови у багатьох сім'ях не дозволяли відвідувати школу в другому селі, а у дітей була велика жага до навчання. Постало питання і про відкриття десятирічки у селі Пугачівка. На районному рівні вирішити це питання не вдалося, не вистачало коштів. І от батьки вирішили послати делегацію в столицю – м. Київ, у Міністерство освіти. Такі представники сільської громади, як С. М. Любарський, І. М. Дзигунський, Ю. А. Дерезан добивалися відкриття десятирічки. Їхня поїздка увінчалась успіхом. Після цього відкрили в селі десятирічку. Школа розташовувалася в кількох приміщеннях: у приміщенні церкви та в будинку напроти – тут було два класи, перегорожені дощаною перегородкою. Коли учитель говорив в одному класі, то було чути і в другому. Учителями були Марія Іванівна Гранатюк і Марія Іванівна Вербова. Через декілька років було відкрито і вечірню школу для сільської молоді. Учні, які не мали змоги навчатися в денній школі, поєднували навчання з роботою і навчалися у вечірній школі. Навчання в цій школі розпочиналось о 18 год. і тривало до 24 год. Класи були великими, до 20 учнів, а то й більше. Учні навчалися старанно, чимало їх після закінчення вечірньої школи закінчили і вищі навчальні заклади. У 1957 році директором школи став Пилип Григорович Сарана і був її очільником до 1975 року. У 1958 році на громадських засадах під час суботників силами батьків, учителів, молоді села було добудовано ще приміщення школи і спортзал. У грудні 1958 р. у Радянському Союзі було прийнято закон «Про зміцнення зв'язку школи із життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР». У квітні 1959 р. відповідний закон було ухвалено в Україні. У цих документах передбачалася структурна перебудова загальноосвітньої школи, введення восьмирічної обов'язкової освіти (всеобучу), перетворення на 10-річні середні школи. Стратегічним напрямом роботи школи визначалася політехнізація, поєднання навчання з виробництвом. Із цією метою запроваджувалося виробниче навчання. В школі створювали учнівську виробничу бригаду. Учням з 9-го класу наділяли площу буряків (10–15 гектарів), яку вони обробляли. Ніхто цієї роботи не оплачував, тому що це була обов'язкова виробнича практика, яка вважалася допомогою господарству.

За ініціативи директора Сергія Гнатовича Бобкова у 1969 році було збудовано та відкрито нову восьмирічну школу. З 1979 р. розпочалось будівництво нової школи, адже кількість учнів зростала з кожним роком. Школи переходили на кабінетну систему навчання. Пугачівська середня школа не мала такої можливості. Вона була розташована в трьох приміщеннях – це були старі будинки, одним із яких була контора пана Яневського. Матеріально-технічна база школи була застарілою. І місцевий радгосп «Пугачівка», який стояв міцно на ногах, побудував школу на 380 місць. Вона була побудована районною міжгосподарською організацією в центрі села, в мальовничому парку, де стояли столітні дерева, у одному з найкращих куточків села. Це вже було сучасне, типові шкільні приміщення з водяним опаленням, їдальнею, спортивним залом, які з допомогою радгоспу були оснащені сучасним на той час технічним обладнанням. 1 вересня 1980 р. стало для Пугачівки святковою подією. На урочистості зібралися не лише вчителі, учні та їхні батьки, а й керівники села: директор радгоспу «Пугачівка» Л. П. Снігур, голова робітничого комітету М. У. Таран,

Церква під час реставрації, 1987 рік

голова сільради Г. П. Заплішний, перший секретар Жашківського райкому партії І. Г. Марищенко, завідуючий відділенням освіти П. Г. Коломієць.

У 1981 році школа була реформована в початкову. У 1988 році школі знову надали статус восьмирічки. Директорами школи працювали: Макар Прокопович Войченко, Степан Степанович

Кондратюк, Сергій Гнатович Бобков, Галина Василівна Гуцал, Ольга Андріївна Гнилиця, Ніна Яківна Євич, Ганна Іванівна Шершун і Ольга Миколаївна Жвава.

Церква

Для Черкащини особливою історичною пам'яткою села є Троїцька церква, у якій, за легендою, вінчався Богдан Хмельницький. Вона є унікальною, оскільки церков подібного плану (тризрубних, триверхих), колись типових для Середньої

Наддніпрянщини, тут залишилося всього дві. Власне, у с. Пугачівка Уманського району та в с. Кірове (з 2016 року Корнилівка) Корсунь-Шевченківського району.

У 1590 році на території села було збудовано православну церкву незвичайної краси, якою дуже пишалися мешканці села.

Про село та церкву є коротка згадка у «Сказаниях о населенных местностях Киевской губернии...» Лаврентія Похилевича (1864 р.): «К Бабанскому приходу причислена деревня Ксензовка, в 1-й версте от Бабан отстоящая выше по речке Бабанке. Жителей в ней обоего пола 786. В деревне находится приписная Троицкая церковь деревянная, неизвесно когда построенная. До 1841 года она составляла особый приход» (*Похилевич Л. Сказания о населенных местностях Киевской губернии, или Статистические, исторические и церковные заметки о всех деревнях, селах, местечках и городах, в пределах губернии находящихся. Киев: Типография Киевопечерской лавры, 1864. С. 518*).

Наприкінці 1980 року церкву було реставровано бригадою Київської реставраційної майстерні за проектом, розробленим Інститутом «Укрзахідпроектреставрація». Під час реставрації намагалися повернути церкві первісний вигляд. Однак реставрацію закінчити не вдалося. Причиною був конфлікт із місцевою громадою з приводу дзвіниці над бабинцем. Певно, вона так гріла серце місцевим жителям, що вони вимагали повернути її назад. У результаті церква взагалі лишилася без дзвіниці (її, за проектом реставрації, планували поставити окремо). Тому під дзвони довелося пристосувати сусідній клен.

У процесі реставрації 1987 року було змінено первісний вигляд пам'ятки. Спершу вона була збудована з тесаних дубових брусів як традиційна тризрубна триверха будівля, оточена піддашшям із ганком та окремою дзвіницею. З клірових відомостей 1865, 1879, 1887 років відомо, що церква була дерев'яна, з такою ж дзвіницею. Лише у клірових відомостях за 1913 р. зазначається: «...зданием деревянная с колокольнею вместе», а це дає можливість зробити висновок, що дзвіниця була добудована наприкінці ХІХ ст.

Первісні зруби мають помітний нахил стін досередини, перекриті квадратними при основі шатровими верхами, що переходять у сліпі восьмики, причому висота зрубу рівновисока верху. Завершені шатра маківками на сліпих восьмибічних ліхтарях.

Від заходу до церкви прилягає квадратова в плані двоярусна дзвіниця типу два восьмики на четверику з шатровим верхом, увінчаним цибулястою маківкою на витягнутому ліхтарі. В інтер'єрі глибоко розкритий простір об'ємів поєднується з висотно розкритими до zenіту зрубних склепінь верхами, що встановлені на четверику з допомогою восьмики із одним заломом і парусів. Будівля вирізняється бездоганним пропорційним співвідношенням об'ємів. За своїм типом, пропорційним і конструктивним вирішенням церква св. Трійці належить до характерних зразків старого українського монументального дерев'яного будівництва.

У ХХ ст. прибудували до церкви боковий вівтар, дзвіницю було з'єднано з нею притвором. Отже, спочатку тризрубна триверха церква з окремою дзвіницею перетворилася на хрестову в плані зі збереженням у новому об'ємі первісної структури.

Побудована з тесаних дубових брусів, з'єднаних замком з одностороннім вирізом без залишку, її прибудови складені з пиляних соснових брусів. До квадратного центрального зрубу зі сходу і заходу примикають менші, рівновеликі обсяги, а з півночі і півдня – квадратні, рівні по ширині центрального, але знижені зруби. Карнизи зрубів церкви декоровані різьбленням.

В інтер'єрі зруб бабинця з хорами у західній стіні відкривається в центральний об'єм високої фігурної арки-вирізу. Вітрила нефа і бабинця, а також обрамлення дверей, що вели з вівтаря в дияконник, прикрашені фігурним різьбленням. У

ромбоподібному віконному отворі вівтарного зрубу і прямокутних отворах центрального зрубу збереглися ковани фігурні ґрати.

Церква Святої Трійці у с. Пугачівка є унікальним зразком української дерев'яної храмової архітектури, однією з небагатьох церков такого типу, що збереглись до нашого часу. Крім того, це – найстаріший православний дерев'яний храм Уманщини.

Церква має статус пам'ятки архітектури національного значення.

Музей-світлиця

При в'їзді у село розміщений Музей-світлиця, який заснований порівняно недавно. Місцеві жителі дбайливо зібрали експонати, які тепер зберігаються у приміщенні Музею. Зроблений він у вигляді хатини.

Світлиця на сьогодні складається з трьох кімнат, але планується четверта кімната – кімната вчителя.

Ось як про Музей розповідає жінка, яка родом із Вінниччини, але добре знає історію та культуру цієї місцевості, – Валентина Яківна Альошкіна: «Світлиця складається на сьогоднішній день із трьох кімнат. У першій кімнаті ви бачите вітальню, і найголовнішим атрибутом цієї кімнати є піч. Ми знаємо, що піч слугує для того, щоб готувати їжу. Тільки «Тітка Соломія» знає, які смачні страви отримуються із цієї печі. Атрибутами печі є рогачі, щоб виймати баняк; лопата, щоб виробляти та пекти на ній хліб; коцюба, щоб вигрібати попіл, коли його назбирується дуже багато. Щодо посуду, то раніше люди зазвичай користувалися горщиками-близнятами, щоб носити їжу в поле або на інші далекі відстані. В одне горнятко насипалася каша, а в інше – борщ, щоб воно не вихолодало, поки жінка донесе своєму чоловікові на поле їжу. Великі горнята слугували для того, щоб замісити тісто на хліб для великої родини. Довгими та стрункими глиняними глечиками користувалися люди задля молока або води. Ціп у подвір'ї був для того, щоб молотити зерно. А солом'яник – солом'яна діжка, в якій зберігалось зерно. Плели його власноруч. Граблі слугували для того, щоб згортати сіно.

Інша кімната – то спочивальня...». У ній нас зустрів «Дід Панас», а Валентина Яківна розповіла нам про скриню, у якій зберігається «придане» дівчини, а саме традиційний український одяг.

Інтер'єр українського житла впродовж тривалого часу не зазнавав змін, а речі у ньому вказували на традиційне раціональне використання помешкання. Кожен куток і суміжні зони в хаті виконували певні функції і заповнювались декоративно-ужитковими предметами.

Зазвичай піч у кімнаті хати розміщувалася праворуч або ліворуч. Згідно з народними уявленнями, дім вважався житлом лише з того часу, коли спалахував у печі вогонь. Вогнище печі завжди було символом непорушності сім'ї.

Ця «добра, щедра піч твоя, що пахла стравами, печеним хлібом, сушеними яблуками і сухим насінням, зіллям, корінням», – писав О. Довженко. Під час заручин старостам і нареченій належало стояти ближче до печі. Перші намагалися потай відламати з печі цеглини чи «обмазку» і покласти до кишені, щоб сватання вдалося. А дівчина того вечора не відходила від печі й колупала комин, ніби благаючи захисту. До речі, у деяких районах України під час сватання дівчина ховалася на печі. Якщо вона не погоджувалась вийти заміж за того, кого їй пропонували, то до кінця сватання сиділа на печі.

Біля печі розміщувалися всі необхідні для господарювання речі: цеберко з водою, глечики, горщики, банячки, різноманітні мішалки, товкачі, макогони, макітри, копистки, хлібні лопати, діжа для тіста, коцюба та коцюбки, рогачі тощо.

Поблизу печі на стінах розміщувалися мисники, полиці. На них ставили щоденний посуд і посуд для святкових страв: кухлі, кварта, глиняні та полив'яні миски, дерев'яні й мальовані тарілки, дерев'яні розмальовані ложки, варехи, ополоники з округлою точеною ручкою, сільнички, куманці, різноманітні глиняні, фаянсові фігурки птахів, коників, півників. Це були своєрідні обереги від зла, від лихого ока – символи достатку, добра, благополуччя.

Праворуч від входу до хати розміщувався ціп і солом'яник, у якому зберігали зерно. Солом'яники плели із соломи, лози, лика чи берести.

Завдяки громаді села Пугачівка було оформлено другу кімнату, куди кожен мешканець приносив свої родинні старожитності.

Навпроти дверей зараз розміщується виставка рушників. У ній є і старовинні рушники, і сучасні. Знаємо, що рушник супроводжує нас усе життя, тому й існують різноманітні його види, як, наприклад, весільний, побутовий. «Пісню про рушник» написав Андрій Малишко, її вивчають у школі, часто співають і дорослі, і діти. Рушники – це витвори, у яких відбилася культурна пам'ять народу, у їхніх візерунках збереглися прадавні магичні знаки-символи: «дерево життя»; ромб у квадраті (інші геометричні орнаменти) – символ (-ли) засіяного поля; різноманітні птахи – символи сімейної злагоди, вірності; місяць – символ нескінченності життя і світу. Хвилясті лінії, вертикальні смуги, квадрати, ромби на вишитих рушниках символізують рух життя, його різноманітність.

На протилежній стіні кімнати розміщена виставка хусток. Раніше кожна дівчина, а особливо жінка, ходила у хустці. У народі кажуть: «Чим краща хустка, тим краща дівка».

Зліва в кімнаті розташовували ліжко. Його викладали м'якою соломою та зверху застеляли рядном. На ліжку – традиційно «гори» подушок, прикрашених тканням, вишивкою. Саме ліжко раніше прикрашали різьбленням, різноманітними фігурками округлої форми.

Над ліжком до стелі кріпилася колиска.

У третій кімнаті розміщені знаряддя праці, якими люди користувалися у давнину. Серед них є такі: праник, качалка, вичісувалка, віялка, ступа, сифон, праска, маслобойка, шатківниця, пилка, корито для прання, коромисло.

РУКОМЕСНИЦТВО СЕЛА ПУГАЧІВКА

Одним із важливих завдань нашої фольклорно-етнографічної експедиційної роботи було дослідження декоративно-ужиткового мистецтва села Пугачівка. Ми з'ясували, що з часу створення цього села у ньому розвивалися такі ремесла, як ткацтво, ковальство, гончарство, художня обробка дерева, лозоплетіння. Деякі вироби цих видів декоративно-ужиткового мистецтва села є у шкільному краєзнавчому куточку, та, на жаль, імена майстрів, які їх виготовили, не збереглися в пам'яті сучасників. Жінки с. Пугачівка були ще й неабиякими майстринями вишивки. Катерина Іванівна Саквенко каже: «Жінки ткали на верстатах, у мене мама сама ткачиха».

Ми дослідили, що із сучасних видів декоративно-ужиткового мистецтва найбільш поширеними у селі є вишивання, в'язання, художня обробка дерева, писанкарство, лозоплетіння.

Також нам удалося зібрати матеріал про окремих умільців досліджуваного села.

Подружжя Піддубних

Подружжя Піддубних знають у районі та за його межами. «Золоті руки», – так кажуть про них. Галина Сидорівна за професією вихователь. Багато років варить смачні страви дітям – працює кухарем у школі. А найулюбленіша її справа – плетіння макраме.

Віктор Іванович має професію, пов'язану з технікою. Та душа тягнулась до іншого: бачив він у дереві щось надзвичайне, прекрасне. І ставало воно у його руках справді схоже на диво. Так і став він майстром по дереву.

Галина Сидорівна та Віктор Іванович чесні, працюючі, привітні господарі. Побувати в їхній оселі – справжнє свято, адже тут усе зроблено їхніми руками. У своїй роботі вони вклали частинку серця, тому й енергія в них – цілюща. Побувавши у такій господі, отримаєш не тільки задоволення, а ще й частинку позитивної енергії.

Марія Зіновіївна Склярчук

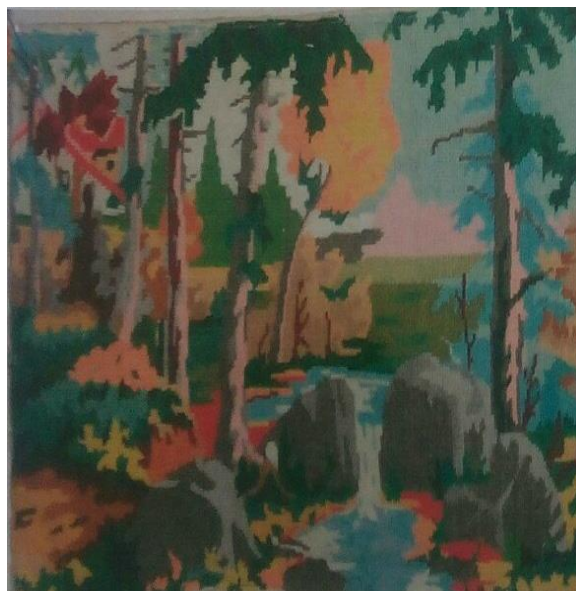

Вишивані роботи Марії Зіновіївни Склярчук

Радо зустріла нас Марія Зіновіївна. Світлиця в неї простора і затишна. Звідусіль дивляться на нас наче живі квіти. Їх вишивала майстриня все своє життя. Зараз уже не вишиває, бо здоров'я не дозволяє їй займатись улюбленою справою. Але вона із задоволенням поділилася спогадами про вишивання в молоді роки. Саме тоді, незважаючи на тяжкі часи, палала бажанням творити прекрасне завдяки голці та звичайній нитці. Так, саме звичайній, бо тоді не було гарних ниток і навіть сіре полотно було дуже дороге. Крім того, ще й світла не було. Удень Марія тяжко працювала, а ввечері біля каганця з-під її рук виростали диво-квіти.

Ганна Онисіївна Саквенко

Бабусі Ганні 85 років, та вона й досі порається по господі та читає без окулярів газети. Ганна Онисіївна з гордістю говорить про свої роки, але із сумом про свою долю. Дуже рано овдовіла, виростила сама сина і переробила за своє життя силу-силенну роботи. Роботи всякої: і чоловічої, і жіночої, і посильної, і дуже тяжкої. Та вправна Ганна ще й встигла помічати красу навколо себе. І не тільки помічати, а й передавати її власними руками. «Як тільки побачу нову роботу, одразу хочу її

Вишивані роботи Ганни Онисіївни Саквенко

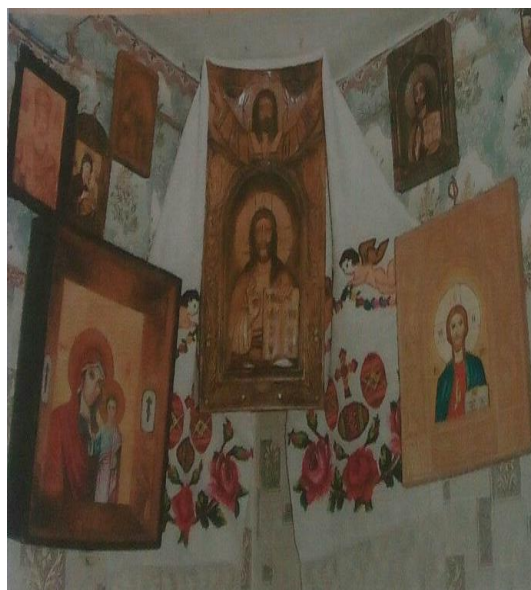
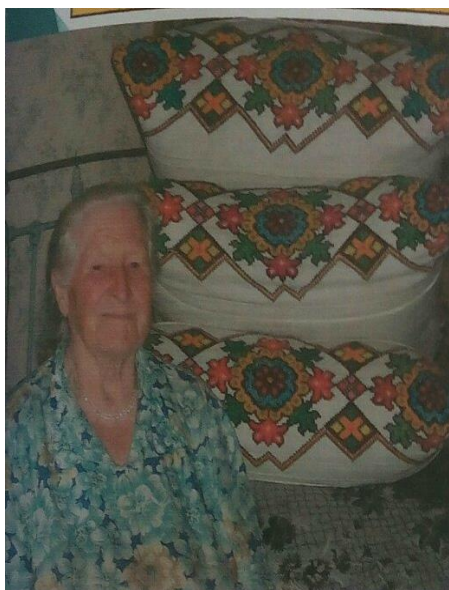
Бабусі Ганні 85 років, та вона й досі порається по господі та читає без окулярів газети. Ганна Онисіївна з гордістю говорить про свої роки, але із сумом про свою

долю. Дуже рано овдовіла, виростила сама сина і переробила за своє життя силу-силенну роботи. Роботи всякої: і чоловічої, і жіночої, і посильної, і дуже тяжкої. Та вправна Ганна ще й встигла помічати красу навколо себе. І не тільки помічати, а й передавати її власними руками. «Як тільки побачу нову роботу, одразу хочу її повторити», – розповідає бабуся Ганна. Особливо пишається вишитою картиною «Софіївка».

Катерина Сергіївна Середа

Бабусю Катю у селі знають усі: і діти, і дорослі. Не одне покоління дітей побувало у неї в господі. І бабуся завжди радо всіх зустрічає, охоче ділиться своїми радощами і сумом, а хто бажає, – досвідом. Досвід у Катерини Сергіївни великий, адже прожила таке непросте життя. «Де тільки я не працювала, навіть у шахті...», – з сумом і гордістю розповідає вона. Вийшовши на пенсію після тяжкої роботи в колгоспі, пішла працювати у школу. Добра, завжди привітна баба Катя не тільки пригощала дітей смачними обідами, а й переказала їм багато легенд, переспівала багато пісень. А ще бабуся Катя усе життя збирає лікарські трави та допомагає людям зберегти здоров'я. Сама ж вона, на жаль, вже ходить із двома паличками.

«Життя прожила недаремно..., – ніби підсумовує Катерина Сергіївна свій вік, – а вишивати покинула лише два роки тому...».

Вишивані роботи Катерини Сергіївни Середи

Володимир Андрійович Нагорний

Потопає у зелені батьківська хата Володимира Андрійовича Нагорного. Уже нема його батьків, та в оселі все так само, як і було. «Я не хочу тут нічого міняти, бо мені воно дуже дороге...», – розповідає Володимир Андрійович. Чоловік уже багато років займається давнім ремеслом: плете з лози кошики та в'яже віники. Іще малим спостерігав, як батькові спритні руки поралися зі звичайною лозою. Згодом вирішив і сам спробувати, бо дружина зауважила: «Годі по батькові кошики ходити, спробуй сам». Тоді ж і стало лозоплетіння його улюбленим заняттям. За зиму Володимир Андрійович виплітає до 100 кошиків.

Володимир Андрійович Нагорний

Степан Іванович Кузьмич

Степан Іванович усе своє доросле життя пропрацював у школі. Багато років викладав трудове навчання і чимало корисного зробив своїми руками. Проте він з особливою увагою ставиться до речей, які вже мають історичне значення. Справжньою реліквією є скриня з лози. Вона дісталась йому у спадок від сусідки бабусі

Ликери, яка у свій час отримала її від своїх батьків як посаг («придане»). Скрині вже понад 100 років. Коли бабусі не стало, діти передали цей «скарб» Степану Івановичу.

КУЛІНАРІЯ «СМАКОТА ПО-ПУГАЧІВСЬКИ»

Звичайний денний раціон харчування Катерина Іванівна Саквенко описала так: «Зранку мама пекла картоплю і подавала з квашеними огірками, на обід був борщ із кашею або макарони «до молока», на вечерю «легенький» суп, щоб не болів кишечник. А як був час, то варили вареники з картоплею, пекли картопляники, пироги...». Щодо страв, які готували на свята, додала вже Олена Михайлівна Артикулих: «... зазвичай подавали вареники з капустою, з картошкою, риба жарана, кутя, узвар (абрикоси сушані, яблука сушані)...». Також вона додала рецепт страви, яку дуже любляють готувати у її родині, особливо на Різдво: «...сливи сушані варяться, юшечка з яких отримується крута-крута, і вариться каша, або пшоняна, або ячмінна, окремо. І тоді коли ці сливки прохоліли, на них ще казали «чорне молоко», до них додавалась зварена каша. Це на Різдво готували. А ще було так: літом чи зимою печу коржа в духовці, і варяться знову ж ці сливи. І тоді нащипується корж, і додається до ранку потовчених, як пюре, слив...». Їжа готувалась у печі, груба ж слугувала для опалення приміщення.

Збираючи впродовж дня інформацію про історію, культуру та побут у мешканців села, ми не приділяли увагу спрагності та голоду, проте Катерина Олексіївна Євич, поспівчувавши нам, почастивала нас свіжовипеченим хлібом із малиновим варенням. Поєднавши розумне з корисним, ми записали від неї рецепт випікання хліба:

Хліб: 500 мл теплої води, 50 г дріжджів, 1 ч. л. солі з «чубком», 1 ч. л. цукру з «чубком», 2 ст. л. олії, 800 г борошна.

У теплій воді розчинити дріжджі, сіль, цукор. Поступово додавати добре просіяне борошно і олію. Вимішувати тісто руками 8–15 хвилин. Потрібно досягнути моменту, коли тісто буде вільно відставати від рук. Кількість борошна для цього рецепту може змінюватися залежно від його якості, але не набагато. Вимішане тісто накрити рушником і поставити в тепле місце на 30 хв, щоб підійшло. Потім розподілити його у форми, змащені жиром і посипані борошном, знову поставити в тепле місце на 20-40 хв. Тим часом нагріти духовку до температури 230 градусів. Пекти хліб 15 хв за 230 гр., потім зменшити до 200 гр. і пекти ще 25 хв., хліб повинен добре зарум'янитися. Виймати спечений хліб із духовки, перевертати форму і стукати по дну хліба, повинен бути такий глухий звук. Це означає, що хліб добре пропікся всередині.

Також Катерина Олексіївна поділилася з нами й іншими своїми рецептами та кулінарними секретами. Нам вдалося записати з її слів ще такі рецепти:

«Заварнушки»:

2 склянки води,

1 пачка маргарину,

8 яєць,

2 склянки борошна,

1 пучка солі.

Воду виливаємо в каструльку, ставимо на плиту. Як зігріється, додаємо розм'якшений маргарин, сіль. Як закипить, додаємо просіяне борошно, інтенсивно перемішуючи, і прибираємо з плити. Має вийти густе тісто. Студимо і вбиваємо туди по одному 8 яєць. Ретельно перемішуємо. Ложкою, змоченою у холодній воді, викладаємо невеликі шматочки тіста на деко (деко застелити папером для випічки). Випікаємо в духовці до рум'янцю за температури 200 градусів. Наповнюємо заварні тістечка начинкою.

Солодка начинка: варене згущене молоко, заварний крем або збиті вершки. Зверху можна прикрасити тістечко заварне розтопленим шоколадом або цукровою пудрою. Або несолодка начинка: сир з часником, червона ікра. Прикрасити зеленню.

Біляші:

500 г борошна,

1 склянка молока,

*15-20 г дріжджів,
сіль і перець на кінчику ножа,
400 г сирого м'яса,
2-3 цибулини.*

Із борошна, молока, дріжджів і солі приготувати тісто, поставити його в тепле місце для бродіння, двічі обім'яти, потім розкачати тісто у джгут, нарізати шматочками, поробити кульки, залишити на 10 хв, щоб підійшли. Після цього розкачати і покласти начинку, заліпити краї, залишивши середину відкритою. Обсмажити на сковороді в жиріві з обох боків.

«Хворост»:

*3 яйця,
1 склянка молока,
1 столова ложка горілки,
3 чайна ложка цукру.*

Замісити тісто (як на вареники). Дуже тонко розкачати, порізати на варянички і кидати в розжарену олію. Посипати готове печиво цукровою пудрою.

КАЛЕНДАРНА ОБРЯДОВІСТЬ СЕЛА

Зимова обрядовість

«Андрієве свято»

*Ішов Гриць з вечорниць
Темненької ночі,
Сидить гуска над водою,
Витріщила очі.
Я до неї – «гиля, гиля»,
А вона присіла,
Якби не кий, не ломака,
Була б мене з'їла.
Утікав я, утікав
Через три городи,
Заплутався в гарбузиння,
Наробив я шкоди.
Як прибїг я на подвір'я:*

– Добрий вечір, люде,
Виплутайте з гарбузиння,
Шкоди вам не буде.
Як прийшов я за поріг,
Дають крісло сісти,
Поставили на тарілці
Бараболю їсти.
Я на тую бараболю
Скоса поглядаю,
На полиці варяниці,
Я на них моргаю.
Погасили люди вогонь,
Полягали спати.
Я за тії варяниці
Та й сам ходу з хати.

(Зі шкільного архіву с. Пугачівка).

Коли б мені рублик, качалка,
Коли б мені жінка Наталка,
То б я її цілував, милував,
Ще й до печі кухарочку найняв.
Коли б мені миска та ложка,
Коли б мені жінка Явдошка,
То б я її цілував, милував,
Ще й до печі кухарочку найняв.
Коли б мені грошей кишенья,
Коли б мені жінка Оксеня,
То б я її цілував, милував,
Ще й до печі кухарочку найняв.
Коли б мені зеленого дуба,
Коли б мені дівчинонька Люба,

*То б я її цілував, милував,
Ще й до печі кухарочку найняв.
(Зі шкільного архіву с. Пугачівка).*

*Посилала мене мати:
– Іди, доню, килим ткати.
Як пішла я ткати килим,
Та й зустрілася я з милим,
Та й зустрілася я з милим.
Постояла коло млина –
Зупинилась на хвилину.
Постояти я не встигла,
Та й година пролетіла,
Та й година пролетіла.
Нема ладу говорити,
Треба також щось робити.
А я йому посміхнулась,
Та й додому повернулась,
Та й додому повернулась.
Вдома мати насварила:
– Де ж ти, доню, забарилась?
До півночі тебе ждала,
Де ж той килим, що ти ткала,
Де ж той килим, що ти ткала?
– Ой матусю, моя нене,
Не хватило ниток в мене,
А щоб гарний килим мати,
Я ще завтра піду ткати,
Я ще завтра піду ткати.
(Зі шкільного архіву с. Пугачівка).*

Ворожіння на «балабушках»

До 12 години дівчата мали з трьох криниць набрати води та принести її додому в роті. З цієї води та борошна замісити тісто та спекти «балабушки». Опісля дівчата збиралися в одній хаті, де мали бути вечорниці. До речі, у Пугачівці слово «вечорниці» вживалося рідко, а такі зібирання молоді називалися «годенками». «Балабушки» клалися на землі, і до хати пускали собаку. Та, чию «балабушку» собака з'їсть першою, заміж вийде найшвидше. Якщо ж чиясь залишиться, то це було знаком для її власниці, що доведеться їй у старих дівах зостатися. Звісно, така перспектива дівчат не радувала, тому хитрували: собаку перед ворожінням не годували цілий день.

«Перекидання чобота»

Молодь виходила надвір. Дівчата знімали один чобіт та мали перекинути його через хату, щоб за напрямком його носка дізнатися, з якого боку чекати нареченого. Часто саме «перекидання» доручали хлопцям, які були сильнішими за дівчат. Закоханий у якусь «Зворожею», юнак намагався закинути її чобіт у той бік, де була його оселя. Довірлива дівчина могла сприйняти це як віщій знак і бути прихильнішою до свого обранця.

Новий рік

Зустріч Нового року – одне з найулюбленіших свят жителів села Пугачівка. Вже при самій згадці про нього в уяві зринають святково прикрашена ялинка, веселі канікули школярів, новорічні ранки і вечори. Проте не завжди і не всюди це свято було однакове – у різні часи і в різних місцевостях його відзначали по-різному. Люди старшого віку пам'ятають, як у часи їхньої молодості, об'єднавшись у веселі ватаги, вони ходили на свята з колядками та щедрівками від хати до хати, «здоровлячи» господарів із Новим роком і Різдвом. Колядки співалися на Різдво, а щедрівки – на Новий рік. У перших зустрічаємо релігійні сюжети – уславлення Христа та Божої матері як втілення ідеї доброти й самопожертви в ім'я людства.

У кожній хаті радо чекали приходу ватаги щедрівників, які співали веселих пісень і засівали – на Новий рік, на щастя, на здоров'я. Це вважалося доброю прикметою, віщувало багатий урожай і приплід худоби. Та перед тим, як зайти до хати, щедрівники мали отримати запрошення. Отож, зібравшись на подвір'ї господаря, під

вікнами вони співали: «*Ой чи є, чи нема пан-господар дома?*». А вже зайшовши до хати, співали величальних пісень господареві й господині, їх синові, дочці і всій родині. Незмінними учасниками щедрівницьких ватаг були костюмовані персонажі – Маланка, Василько, Дід-поводир із Козою, Чорт тощо. У кожного була своя роль. Маланка береться встановлювати у Новому році новий «лад». Коза скаче по хаті, лякаючи всіх рогами. А господар і господиня частують щедрівників пиріжками, печивом, цукерками. Для кожного з цих персонажів є і відповідні пісні та примовки.

КОЛЯДКИ І ЩЕДРІВКИ

Добрий вечір, тобі, пане господарю!

Добрий вечір, тобі, пане господарю,

Приспів: *Радуйся, ой радуйся, земле,*

Рік Новий народився.

Застеляйте столи, та все килимами.

Приспів.

Кладіть калачі з ярої пшениці.

Приспів.

Хай святкує з нами вся наша родина

Приспів.

Вся наша родина – Радянська Україна.

(Приспів повторюється після кожного рядка).

(За матеріалами музею «Світлиця»)

За селом веселим

За селом веселим, на лану широкім.

Приспів: *Щедрий вечір, добрий вечір!*

Новий рік зустрівся із минулим роком.

І сказав минулий року молодому.

Не минай же щастям ні одного дому!

(За матеріалами музею «Світлиця»)

Ой у полі, при дорозі

Ой у полі, при дорозі,

Приспів: *Щедрий вечір, добрий вечір!*

*Там Василько сіно косить.
Сіно косить, коню носить:
«Ой їж, коню, ой пий, коню,
Буде тобі три дорозі:
Що першая до батечка,
А другая до матінки,
А третя до дівчини».*

(За матеріалами музею «Світлиця»)

Ой чи є, чи нема

*Ой чи є, чи нема пан-господар вдома?
Приспів: Щедрий вечір, добрий вечір,
Пан господар вдома.
Ой нема, ой нема та й поїхав до млина.*

(За матеріалами музею «Світлиця»)

Ой сивая та і зозуленька

*Ой сивая та і зозуленька
Приспів: Щедрий вечір, добрий вечір,
Добрим людям на здоров'я!
Усі сади та і облітала,
А в одному та і не бувала.
А в тім саду три тереми.
А в першому – ясен місяць,
А в другому – красне сонце,
А в третьому – дрібні зірки.
Ясен місяць – пан господар,
Красне сонце – жона його,
Дрібні зірки – то їх дітки.*

(За матеріалами музею «Світлиця»)

Небо ясні зірки вкрили

*Небо ясні зірки вкрили,
Нашу землю освітили.*

*Приспів: Щедрий вечір, добрий вечір,
Добрим людям на здоров'я!
Снігом ниви спорошило,
На дорогу наносило.
Добрий вечір, господарю,
Ми принесли тобі дари.
Наші пісні, гарні дари,
Господарям для похвали.*

(За матеріалами музею «Світлиця»)

Павочка ходить

*Павочка ходить, пір'ячко губить.
Приспів: Щедрий вечір добрим людям.
За нею ходить красна дівонька
Пір'я збирає, в рукав ховає.
У рукава бере, віночки плете.
А звивши вінок, понесла в танок.*

(За матеріалами музею «Світлиця»)

Прилетіла ластівочка

*Прилетіла ластівочка,
Стала собі щебетати,
Господаря викликати:
– Вийди, вийди, господарю,
Подивися на кошару,
Там овечки покотились,
А ягнички народились.
В тебе товар весь хороший,
Будеш мати мірку грошей.
Хоч не гроші, то полова,
В тебе жінка чорноброва.
Щедрик, щедрик, щедрівочка,
Прилетіла ластівочка.*

(За матеріалами музею «Світлиця»)

Ой рясна-красна в лузі калина

Ой рясна-красна в лузі калина

Приспів: *Ой дай боже* (повторюється після кожного рядка)

А ще найкраща Ганя у батька

По воду йшла, як зоря зійшла.

З водою йшла, золотий хрест знайшла

В сінечки входить, сонечко сходить.

В світлицю ввійшла, там пани сидять

Там пани сидять, листи читають.

Листи читають, її питають

Чи ти царівна, чи королівна?

Я не царівна й не королівна

Батькова дочка, як паняночка.

(За матеріалами музею «Світлиця»)

Ой селом, селом

Ой селом, селом Пугачівкою

Приспів: *Ой, дай Боже!* (повторюється після кожного рядка)

Біла карета золотом обшита.

А в тій кареті грешная панна.

Грешная панна, панна Оксана.

Торгувала вона медом та вином.

Медом та вином, всяким напитком

Зайшли до неї три вірянини.

Ой вони пили, не заплатили.

Вона молода догадалася.

Догадалася, пограбувала.

З одного взяла вороного коня.

З другого взяла гостру шабельку.

З третього взяла боброву шубу.

Вороного коня батьку оддала.

Гостру шабельку брату оддала.

Боброву шубу собі до шлюбу.

(За матеріалами музею «Світлиця»)

Слава нашим господарям

Слава нашим господарям,

Що так гарно нас приймали!

Приспів: *Щедрий вечір, добрий вечір,*

Добрим людям на здоров'я!

Що так гарно нас приймали,

Медом-пивом пригощали.

Хай же буде ця зустріч

Поміж нами не остання.

Многі літа вам прожити

Ми бажаєм на прощання.

(За матеріалами музею «Світлиця»)

Віншування

Вам вклонюся, Вас шаную,

Вас шаную, Вас віншую –

Щастям, здоров'ям, прибутком

віднині за рік, а відроків повік!

Під дубиною, під зеленою

Під дубиною, під зеленою

Під дубиною, під зеленою

Приспів: *Ой дай Боже.*

Там оре плужок восьмириною.

А за тим плужком Іван з батіжком.

Прийшов до нього батенько його.

Ой ори, синку, дрібненьку скибку,

Та й посіємо яру пшеницю,

*Яру пшеницю на паляницю.
Та нажнем сніпок, як на небі зірок.
Та складем сніпок, як ясний місяць.
Та стіжок гречки на варенички
І стіжок вівса, вже колядка вся
Ой дай Боже!
Добривечір!*

«Засівалка»

Сійся, родися

*Сійся, родися,
Жито-пшениця,
Всяка пашиця,
Зверху колосиста,
Зісподу корениста!
Будьте святом здорові!
З Новим роком!*

«Засівалка»

Місяченьку, мій братку

*Місяченьку, мій братку,
Зійди рано,
Постій мало,
Поки я бички запрягаю,
Жито-пшеницю розсіваю.
Сійся-родися,
Жито-пшениця,
Без кухілю, без метелиці,
А нам дітлахам, по варениці.*

Щедрівка

Качалася снігу грудя

Качалася снігу грудя.

Приспів: Щедрий вечір! Добрий вечір! (повторюється після двох рядків)

*То не груди – гречна панна,
Гречна панна, панна Ганна.
Несла ключі в правій руці.
А ви ключі не браніте,
Мого браття не збудіте.
Моє браття полювало,
Пізно спати полягало.
Та не рано повставало.
Щедрий вечір! Добрий вечір!
Добривечір!*

Привітання та примовки

*Добрий вечір, господарю, у Вашій оселі!
Прийміть наші побажання на свята веселі!
Хай вам радість усміхнеться зіркою ясною,
Хай вінчається Вам праця славою гучною!
Слава нашим господарям,
Слава нашим господарям,
Що так добре нас прийняли.
Приспів: Добрий вечір, щедрий вечір,
Добрим людям на здоров'я
Що так гарно нас прийняли,
Медом-пивом пригощали.
Хай же буде ця зустріч
Поміж нами не остання.
Многі літа вам прожити
Ми бажаєм на прощання.*

*Щастя вам, Боже, на все гоже!
А що не гоже, то не дай, Боже!*

*Живіть здоровенькі у славі і силі,
Рідним приємні, добрим людям милі.*

*В цей вечір радісний, святковий
ми зичимо Вам щасливих літ.
Хай сповняться всі Ваші мрії,
Хай пісня щирої любові
у Вашім домі задзвенить
І теплі згадки Вам навіє.*

*Хай любов і щира згода живуть поміж Вами,
будьте дужі і щасливі з вашими дітками.*

*Хай буде ваша хата радістю багата!
Хай красується добром, пивом, медом ще й вином!
Ще й смачними пирогами, ще й веселими піснями!
Сію, сію, посіваю на всі чотири боки,
Усім вам радості бажаю на ваші довгі роки!*

*Сію, сію, посіваю, з Новим роком вас вітаю!
Откривайте сундучок та й давайте п'ятачок!*

Щедрівка

Маланка

*Ой господарю, господарочку, (2)
Пусти до хати Маланочку. (2)
Наша Маланка малесенька,
Як конопелька тонесенька. (2)
Наша Маланка – господиня,
На ополонці ложки мила. (2)
На ополонці ложки мила,
Ложку, тарілку упустила. (2)*

*Ложку, тарілку діставала,
Шовковий фартушок замочила. (2)
Ой повій вітре, буйнесенький,
Висуши фартух тонесенький. (2)
Наша Маланка не сама ходить –
нашу Маланку хлопці водять.
Проорюйте борозну на нове літо, та глибше беріть,
щоб був добрий урожай у Новому році!
(Один із хлопців тягне дерев'яне рало і «символічну борозну по
долівці – на майбутній щедрий урожай»).*

Ішов дід на став

*Ішов дід на став та й рибку дістав.
Приспів: Щедрий вечір! (повторюється після кожного рядка)
Він рибку несе, бородою трясе.
Рибку полоще, з бабой туркоче.
Він рибку варить, на бабу сварить.
Ой била баба діда лозою.
Щоб він вертався скоро з водою.
Якби не тини, не перелази.
То я б вернувся вже штири рази.
Добривечір!*

ВЕСНЯНА ОБРЯДОВІСТЬ

Веснянки

Весна! Колись, бувало, як зійде сніг і землю пригріє сонце, діти групами виходили на околицю села з випеченими з тіста «жайворонками», «голубками», «перепілками» і кликали весну:

*Вийди, вийди, сонечко,
На дідове полечко,
На бабине зіллячко,
На наше подвір'ячко.*

А парубки та дівчата збиралися на галявині і заводили пісні про кохання, про одруження:

Ой, вербице! Пора тобі, та вербице, розвисься!

Пора тобі, та Васильку, оженився!

А потім влаштовували масові весняні ігри, розваги, танки, у яких буяли радість життя, молодеча енергія і завзяття. Веснянки всім своїм єством пов'язані з природою, і влаштовують їх на лоні природи – на зеленій галявині, на узліссі, у вигляді масових народних гулянь.

Благослови, мати

Благослови, мати, весну закликати

Весну закликати, зиму проводжати.

Вийди, вийди козлику,

Вийди, вийди рано,

Вийди, погуляєм.

Покажи нам, козлику,

Як дрібоньки скачуть.

Ось так – хорошенько,

Ой так приятненько.

(За матеріалами музею «Світлиця»)

Прийшла весна з квітами

Прийшла весна з квітами.

Зеленими вітами.

Принесла нам літечко.

Запашиє зіллячко.

Всім дівчатам по вінку.

З хрещатого барвінку.

А хлоп'ятам батіжски.

Випасати корівки.

(За матеріалами музею «Світлиця»)

Ой весна, весна та й весняночка

Ой весна, весна та й весняночка,

*Ой рано-рано, та й весняночка.
Де твоя дочка та й зоряночка?
Ой рано-рано, та й зоряночка.
Вигнала бичка за ворітечка,
Ой рано-рано за ворітечка.
Пасися, бичку, я спряду личку,
Ой рано-рано, я спряду личку.
Старому дідку на рукавичку,
Ой рано-рано, на рукавичку.
А бабусеньці та й на спідничку,
Ой рано-рано, та й на спідничку.
Мички не спряла, бичка втерjala,
Ой рано-рано, бичка втерjala.
(За матеріалами музею «Світлиця»)*

Вербовая кладочка

*Вербовая кладочка, кладочка, кладочка,
Там ходила Насточка, Насточка, Насточка.
Цебром воду носила, носила, носила.
Дібровоньку гасила, гасила, гасила.
Скільки в цебрі водиці, водиці, водиці.
Скільки хлопцям правдиці, правдиці, правдиці.
Скільки в небі зірочок, зірочок, зірочок.
Скільки хлопцям діточок, діточок, діточок.
(За матеріалами музею «Світлиця»)*

Кривий танець

*А в кривого танця
Та не виведемо кінця. (2)
Треба його та виводити,
Кінець йому та находити. (2)
Що виведу, те й урветься,*

А мій милий засміється. (2)
Якби цеє ненька знала,
Вона б його розірвала. (2)
Вона б його розірвала,
Ще й під ноги підтоптала. (2)
Усю хату зволочила,
Ще й в полицях намочила.
(За матеріалами музею «Світлиця»)

Ой володар, володар

Ой володар, володар, володар
Усі кури попродав, попродав.
Тільки лишив чубату, чубату,
Та й та летить на хату, на хату.
Вилетіла високо, високо
Та й зробила гніздечко, гніздечко.
Та й зробила гніздечко, гніздечко,
Знесла собі яєчко, яєчко.
(За матеріалами музею «Світлиця»)

ЛІТНЯ ОБРЯДОВІСТЬ

Святкування Трійці

Оскільки у селі Пугачівка є особлива пам'ятка (Святотроїцька церква), то і святкування Трійці тут проходить особливо.

У суботу, перед Зеленою неділею, ходили збирати до схід сонця зілля і чебрець. Ломали клечання в більшості з клена та липи. Чіпляли навкруг у хатах і на воротах, а у хаті обов'язково застеляли травною і посипали зіллям (на жаль, зараз ні чебрецю, ні зілля в селі немає). Оце так прибиралися до Зелених свят. Готували дуже багато різних страв, але найголовнішими були такі: пиріжки, голубці, котлети, сирники, капуста.

Гуляння зазвичай влаштовували в лісі, біля річки або ж у полях; застеляли зелену скатертину, що символізувала відродження природи після довгої зими. Молоді люди

співали пісні, водили хороводи, розпалювали багаття і навіть гадали. У цей день юнаки з усією серйозністю вибирали собі наречених. Але варто зауважити, що і дівчата могли вибрати собі у це свято нареченого. Для цього всі незаміжні дівчата плели вінки і одягали їх на голову того, хто був їм до вподоби. Такий обряд на Трійцю вважався свого роду заручинами. А ось ворожіння проходили у формі гри і влаштовувалися біля водойм. Дівчата плели вінки і кидали їх у річку. Чий вінок далі попливе, та дівчина найшвидше вийде заміж. Часто таке передбачення збувалося, тому наступні покоління дівчат виконували ті ж обряди на Трійцю.

ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ

Раніше весілля у Пугачівці починали святкувати з четверга. У четвер молоді йшли по селу просити на весілля, молода була гарно вбрана, у вінку і стрічках, кількість стрічок була показником достатку молодої: чим більше стрічок, тим багатша наречена (У Катерини Олексіївни Євич, у якої ми побували в гостях, їх було аж 85!). Коли заходили до хати, потрібно було вклонитися стільки разів, скільки в хаті було людей, а також кожного поцілувати три рази: *«Просили тато й мама, і я прося до нас на весілля»*.

Випікання короваю:

*На коровай ішла,
Коробочку яєчок несла.
Передибали хлопці
Та побили яйця в коробці
Та зробили мені біду
З чим же я на коровай піду?*

(Записано від Катерини Олексіївни Євич, 1944 р. н.)

*Ой, свашечко з міста,
Не кради в пазуху тіста,
Бо як пора прийде,
То в пазусі тісто зійде*

(Записано від Катерини Олексіївни Євич, 1944 р. н.)

Були ми у мами,

Нам їсти не дали.

Намішали нам полову,

Ми язика покололи.

(Записано від Катерини Олексіївни Євич, 1944 р. н.)

Не впізнала мати

Свого дитяти,

Одного рідного,

А другого суженого.

(Записано від Катерини Олексіївни Євич, 1944 р. н.)

Що ми будемо в четвер робити?

Будемо горілочку пити.

Висадимо дядька на тітку

Та й будемо пити горілку.

(Записано від Катерини Олексіївни Євич, 1944 р. н.)

У сиву давнину в селі весілля починалося зі сватання і договору. Приходять батьки на договір. Поки батьки домовляються, молода стає біля печі. Вона довбає комин пальцем. Це ознака хорошої господарки, відданості у коханні. Коли батьки домовилися, коли буде весілля, дівчина готує своєму нареченому хустку, а вечорами приходять до неї дружки і торочать рушники.

Коли в молоді готові рушники, тоді молодий посилає старостів, а дівчина та її батьки готуються до сватання. Спочатку приходять старости з молодим. Старости з «поговірками», «шутками» вибирають «панянку», бо слід привів їх у цю хату. Батько приймає хліб-сіль і садить їх до столу. Молода пов'язує старостів рушниками, а молодого хусткою.

До хати з піснями та музикою заходять дружки та бояри. Звучать весільні повчальні та прощальні пісні.

– *Ой, ненько, ненько,*

*Вже ж не раненько,
Чом не вчиш мене, ненько,
Чом не вчиш мене,
Не навчаєш,
Як свекрусі годити.
– Донечко моя, знаєш ти сама,
Як свекрусі годити:
Вставай раненько,
Вмийся біленько,
Молись Богу щиренько.*

У суботу молоді з самого ранку запрошують на весілля: «Просили тато, мама і я прошу на хліб, на сіль, на весілля». Під вечір, коли усі гості запрошені, молода йде просити молодого на весілля, а потім усі разом ідуть до молодої, одночасно молодий просить на весілля і виють «гильце». На «гильце» приходять дружки і бояри. Його виють із музиками та піснями:

*Вчора звечора велика туча стала.
Зажурилися всі Галинині дружки:
– З чого ж ми будем Галині гильце вити?
За що ми будем мед-горілочку пити.
– Ой є у лузі червоная калина,
З неї ми будем Галині гильце вити,
За це ми будем мед-горілочку пити.
Ой є у лузі хрещатий барвінок,
З нього ми будем Галині гильце вити,
З нього ми будем мед-горілочку пити.*

У суботу, одночасно з «гильцем», свахи місять коровай, і знову лунає чимало пісень. Навіть коли йдуть, то з піснями:

*На коровай ішла,
Вузол муки несла,
Зірвалася шура,
Всю муку роздула,*

*Зробила мені біду.
З чим же я на коровай піду!*

*Ніхто не вгадає,
Що в нашому короваю:
З семи криниць вода,
З семи млинів мука,
З семи курок яйця,
Що нанесли місяця марта.*

*Дві сестриці коровай місять,
Вони його не замісять
Без скрипки, без сопілки,
Без чарки горілки.*

*В світлиці сиділа,
В віконце дивилась,
Чи не йдуть просити
Коровай місити.*

*Держи в хатоньці, як у віночку,
рушнички на кілочку.
Держи відерця все чистесенькі,
Водиці повнесенькі.
Прийдуть зовиці пити водиці,
Будуть тебе хвалити:
– Наша невістка доброго роду,
Держить холодну воду.*

*Лісом, лісом та доріжкою
Здигалася з товаришкою.*

*Здибалася та й заплакала:
– Товаришко, я не засватана.
Товаришко, що ж ти думаєш,
Що ти мене саму покидаєш.
– Товаришко, не плач, не журися,
Прийде пора – та й ти віддасися,
Прийде літо, ще й неділенька,
Віддасися, люба дівонько.*

Закінчивши «робити» коровай, його величають, підіймаючи до стелі діжу, де місили коровай, потім виносять воду на тік, дружка у цей час виробляє помело, і все лунають пісні, пісні, пісні...

*А наша хата – на сохах,
А наша діжа – на руках,
Ой, дай Боже, дамо
Молодій і молодому.*

*На тік воду носила,
Господа-Бога просила,
Щоб дав Господь долю,
Молодій і молодому.*

Коровай зійшов, його садять у піч, тут уже потрібне помело і дружка.

*Помело, дружбонько, помело,
А щоб твоя голівонька печі не мела.
Як не будеш помело нести,
Буде твоя голівонька мести.*

*А в нашої печі
Солом'яні плечі,
Золоті крила,
Щоб коровай гнітила.*

*Наша піч регоче,
Короваю хоче,
А челюсти усміхаються,
Короваю сподіваються.*

*А у печі коровай сидить,
А на печі куцупай лежить,
Ізлазь, куцупаю,
Не подуши короваю.*

Упоравшись із короваєм, свахи чекають шишок, сідають вечеряти, за вечерею знову лунають пісні:

*Жалуй мене, моя мати,
Жалуй мене.
На чужую сторононьку
Не дай мене.
Бо чужая сторононька
Від вітру шумить.
Чужий батько, чужа мати
Не б'є, та болить.
Чужий батько, чужа мати
Не б'є, та болить
А як піде до сусіди,
То обсудить.*

*Сусідко моя,
Сонливая, дрімливая
Невістка моя.*

Потім свахи ідуть просити на коровай свих молодого. Дорогою знову лунають пісні:

*Поза городи йдемо,
Поза городи йдемо,*

*А в городі зілля.
Покажіть, люди добрі,
В котрій хаті весілля.*

*Ой місяцю-ріжку,
Засвіти доріжку.
Світи ясно з неба,
Бо нам тебе треба.
Нам треба поспішати,
Щоб удома ночувати.*

Старший староста і дружок благословляють молодій «гильце» вити: «Пані дружбо, благословіть молодим гильце вити». Староста відповідає: «Хай Бог благословить». Другий раз і третій раз. Після цього дружки та світилки співають:

*Благослови, Боже,
і отець, і мати,
Молодій Галині
Гілочко звивати.
Другим разом
луччим часом...
(повторюється)
Третім разом,
Луччим часом.
Благослови, Боже,
і отець, і мати,
своєму дитяті
Гілочко звивати.*

Після благословення молода встає з молодим і перша прив'язує квітку на вершок, знову лунає пісня:

*Молоде князя встало,
Квіточку прив'язало,
До гільця, до кілечка,*

До самого вершочка.

Дівчата виють гільце і співають, змінюючи одну пісню другою:

*Не йдіть молодиці,
До нас гільце вити,
Звиємо ми самі,
Краще як із вами,
з скрипками, цимбалами,
з молодими боярами.*

Коли дружки звинють гильце, дружба викупляє його в старшої дружки. І знову лунають пісні:

*А я дружечка старша всіх,
Звила гільчко краще всіх,
Ой, дружбонько-серце,
Викупи в мене гильце.
Як не викупиш, то продамо,
Тобі сорому завдамо.
Понесемо до жидівки,
За чарку горілки,
Понесемо до жида,
Наробимо стида.*

Дружко дає дружці гроші, але мало, тому до нього знову звертаються у піснях:

*Було не йти дружбувати,
Як не вмієш гільце скупляти,
Було іти гроші заробляти,
Щоб гільце скупляти.*

*Наш дружко перебрався,
Сім день не вмивався,
Перевеслом підперезався,
Гільце скупляти взявся.*

*Виліз дружко на липку,
Заглядає в калитку:
Чи гроші лишити,
Чи гільце скупити.*

Коли викидає більше грошей і дружка згоджується, знову лунає пісня:

Згода, дружечко, згода.
*Тече річкою вода,
Тече річкою вода,
Згода, дружечко, згода.*

Дружко забирає гільце, а дівчата і хлопці, повечерявши, виходять танцювати.

Жителька села Пугачівка Олена Михайлівна Артикулиха описувала весілля так: *«Сватання відбувалося зазвичай зимою і літом. Якщо весною, то вже після посту. Раніше жінки збиралися, приходили на коровай. Приносили там десяток яєць, муки трошки та сахару. Оце так йшли коровай місити.*

Потім прийнято, щоб невістку вів додому жених. Бо це таке, в прийми ніхто не хотів іти. До себе додому вели. Нареченим гроші дарували. Простинь хто дарував, покривало дарували, поросятко, телятко вже рідніші дарували. Раньше весілля тривало тиждень. В неділю свадьба, не в суботу. В суботу гільце виють. Тоді понеділок, вівторок, середа. В суботу вже дякувати йдуть за невістку, тоді ті приходять туди дякувати.

Гільце вили так: зрубували ялинку маленьку, і бумажні квіточки робили, і чіпляли на версі пучок колосків, гроші клали туди, квітку велику – то наверх. Дівчата сходилися, робили ці квітки, купляли бумагу таку спеціальну, і робили квіточки. Тоді у неділю ввечері покривають молоду і це гільце несуть. Ріжуть його, гілочки ці з квіточками, кусок коровай. І староста ріже цей коровай, і кожному чарку на тарілці, і різали кусочок цього гільця, тоді старі люди і перепивали гільця кусочок, і кусочок коровай. І батьки ще дарили подарки цим людям, що прийшли на весілля. Дариться, якщо чоловік із жінкою – хустинка, чоловікові – рушник махровий, сорочка якась, а вони випивають чарку, забирають це з тарілок, і ложать своє: чи гроші, чи подарок який. Потім різався коровай, но до підшови, до кінця не дорізали. Всім роздають, а те, що лишилось, на підшову з гільця оцей ствол ложили, і музикантам давали.

ПІСЕННИЙ РЕПЕРТУАР ФОЛЬКЛОРНОГО КОЛЕКТИВУ

«БЕРЕГІНЯ»

Дозвілля жителів села «прикрашає» також фольклорний колектив «Берегиня», який існує вже понад 30 років. На цей час він налічує 10 осіб.

Пісні, які час від часу виконує ансамбль, взяті у Олени Михайлівни Артикулих під час фольклорної практики:

Ой там на горі

*Ой там на горі, ой там на крутій,
Ой там сиділа пара голубів.
Вони сиділи, парувалися,
Сизими крильми обнімалися.
Десь взявся стрілець, стрілець-молодець,
Він голуба вбив, голубку лишив.
Додому приніс, до долу пустив,
Насипав пшона, водички наляв.
Голубка не їсть, голубка не п'є,
На гору круту плакатся іде.
– Ой єсть у мене сім голубів,
Іди вибирай, який буде твій.
– Не треба мені сім пар голубів,
Немає свого – не треба чужий.
Ой там на горі,
Ой там на крутій
Більше не сидить
Пара голубів.*

Ой засвіти, місяченьку

*Ой засвіти, місяченьку,
Та й на мій перелаз.
Прийди, прийди, мій миленький,
До мене ще хоть раз.*

*Прийди прийди, мій миленький,
Стань під віконечком,
А я скажу своїй неньці,
Що сходить сонечко.
Ой не спала цілу нічку,
Не спала, не спала,
Сиділа край віконечка,
Миленького ждала.
Ой у полі старе жито
Схилилось незенько.
Добре, добре тій дівчині,
Що милий близенько.*

Перелаз

*Пахнуть вишні, як цвітуть
Білі навесні,
А роки ідуть і йдуть,
Не вернути їх.*

Приспів:

*Перелаз мій, перелаз,
Стежка на межі,
Як згадаю про вас,
Тепло на душі.
По долині стежкою
Майся нас вела,
Жовтою мережкою
Нам верба цвіла.*

Приспів.

*Тут росли з тобою ми,
Тут медовий цвіт.
Розійшлись дорогами*

У широкий світ.

Приспів.

Соловейко у гаю

Пісню заспівав,

Про вербу над стежкою

Знову нагадав.

Приспів.

Пахнуть вишні,

Як цвітуть.

Білі наче сніг,

А роки ідуть, ідуть

Не вернути їх.

Приспів.

Сільська співачка додала: «У лютому ми зняли на камеру наш виступ. Просто на концерті. Це було у школі, так як там тепленько. Ми відправили наш спів у Черкаси на конкурс «Фолькмьюзік».

Пісні з концерту:

Як поїхав мій миленький

Як поїхав мій миленький

На базар, до рідні,

Купив мені черевички –

Ось вони, на мені.

Приспів:

Щоб я його голубом звала,

Щоб я йому правду казала.

Я не буду голубом звати,

Я й не буду правду казати (весь куплет). (2 р.)

Як поїхав мій миленький

На базар, до рідні,

Купив мені на спідничку –

Ось вона, на мені.

Приспів.

*Як поїхав мій миленький
На базар, до рідні,
Купив мені хвартушину –
Ось вона, на мені.*

Приспів.

*Як поїхав мій миленький
На базар, до рідні,
Купив мені сорочину –
Ось вона, на мені.*

Приспів.

*Як поїхав мій миленький
На базар, до рідні,
Купив мені хусточку –
Ось вона, на мені.*

Приспів.

*Як поїхав мій миленький
На базар, до рідні,
Купив мені нагаєчку –
Ось вона, по мені.*

Приспів:

*Щоб я його голубом звала,
Щоб я йому правду казала.
Тепер буду голубом звати,
Тепер буду правду казати.*

Ой на горі ярмарок

*Ой на горі ярмарок,
А в городі шармарок.
Дід бабу продає –
ніхто грошей не дає. (2 р.)
Ой ти, діду глупуватий,*

*Нащо бабу продавати.
Якщо бабу продаси,
Нам ти грошей не даси. (2 р.)
Ой біда, не ті літа,
Та й не буде краще.
Стане дід шепелявий,
Голова пропаца. (2 р.)
Ой терти до зими,
Сивая голубка,
Чом ти мене не продав,
Як я була молода. (2 р.)
Ой бабка ти моя,
Ти же моя любко,
То я тебе не продав,
Бо бігала хутко. (2 р.)
Ой на горі ярмарок,
А в городі шармарок.
Дід бабу продає –
ніхто грошей не дає. (2 р.)*

В синім небі високо, високо

*В синім небі високо, високо,
Десь далеко летять журавлі,
Можє бути, колись вони сядуть
У моєму далекім селі. (2 р.)
Журавлі мої, друзі крилаті,
Як будете в моєму краю,
Не по службі, по дружбі прошу
Відшукати дівчину мою. (2 р.)
В синім небі журавлики милі,
Все летить і летить у далінь*

*І їй там, у країні далекій
Передайте від мене привіт. (2 р.)
Журавлі вже давно прилетіли
І всю правду сказали мені,
Що дівчина мене розлюбила
І остався я сам в чужині. (2 р.)
Ой дівчата мої кароокі,
Не кидайте коханих своїх,
Бо так тяжко любов забувати
Що лишилась в моєму селі. (2 р.)
В синім небі високо, високо,
Десь далеко летять журавлі,
Може бути, колись вони сядуть
У моєму далекім селі. (2 р.)*

Катерина Іванівна Саквенко, 1939 року народження, яка закінчила 7 класів, працювала зоотехніком, хоч і не є учасницею ансамблю, проте також уміє гарно співати.

Ой не світи, місяченьку

*Ой не світи, місяченьку,
Не світи нікому,
Тільки світи миленькому,
Як іде додому.
Світи йому ранесенько
Та й розганяй хмари.
А як же він іншу має,
То зайди за хмари!
Світив місяць, світив ясний,
Та й зайшов за тини.
А я гірко плачу:
Зрадив мене милий!*

Якби мені не тиночки

Якби мені не тиночки

Та й не перелази,

Ходив би до дівчат

По чотири рази.

Якби мені не тиночки

Та й не перелази,

Ходив би до дівчини

Та й щовечоринки.

Галю, серце, рибко моя,

Що мені казати,

Хотів би я тебе одну

Цілий вік кохати.

Ой я дівчина полтавка

Ой я дівчина полтавка,

А зовуть мене Наталка.

Дівка проста, не красива,

З добрим серцем, не спесива.

Коло мене хлопці в'ються

І за мене часто б'ється,

А люблю Петра дуже,

До других мені байдуже.

Мої подруги пустують

І зо всякими жартують,

А я без Петра скучаю

І веселоців не знаю.

А я Петром моїм щаслива,

І весела, і жартлива.

Я Петра люблю душею,

Він один владіє нею.

Ой чого ти, дубе

*Ой чого ти, дубе,
На яр похилився?
Ой чого, козаче,
Не спиш, зажурився?
Гей, мене чарують
Зорі серед ночі.
Не дають заснути
Серцю карі очі.
Гей, лети, мій коню,
Степом і ярами,
Розбий мою тугу
В бою з ворогами.*

На городі верба рясна

*На городі верба рясна (2 р.)
Там стояла дівка красна.
Хороша та вродлива, (2 р.)
Її доля нещаслива.
Її доля нещаслива: (2 р.)
Нема того, що любила.
Нема його та й не буде: (2 р.)
Розраяли ворожі люди.
Розраяли-розсудили, (2 р.)
Щоб ми в парі не ходили.
А ми в парі ходить будем, (2 р.)
Як любилась, так і будем.*

У місяці сентябрі

*У місяці сентябрі
Випала пороша.
Задивився дід на бабу,
Що баба хороша.
А у неї ні ноги,
Ні руки правої,
Припадає дід до баби,
Як до молодой.
Чи так в вас, як у нас,
По полі бурячки?
А дід бабу – кулачком,
Аж полізли рачки.
Чи так в вас, як у нас,
Хати погоріли?
Чи так в вас, як у нас,
Діти подуріли?*

Захотіла баба

*Захотіла баба молодую бути,
Задумала свого діда куди-небудь збути.
Не схотіла баба з старим дідом жити,
Задумала свого діда у Стиру втопити:
– Ходім, ходім, дідку, до Стиру гуляти,
Буду тебе, молоденького, у водичці купати.
А тим часом спритно копнула ногою,
Полетів дід на той світ у Стир головою.
– Ой дякую Богу, що нема старого,
Взавтра піду на базар, куплю молодого.
– Молодого не купила, старого втопила,
Дурна ж моя голова, що я наробила.
Вернулася баба, у струмка блукає,*

Кругом води заглядає, дідуся шукає.

Стала баба плакати, аж у серці ріже,

Оглянулась назад себе, а дід з води лізе.

ТВОРЧІ ПОРТРЕТИ ВИКОНАВЦІВ УСНОЇ НАРОДНОЇ СЛОВЕСНОСТІ СЕЛА ПУГАЧІВКА

Катерина Олексіївна Євич, 1944 р. н.

Народилась Катерина Олексіївна Євич у місті Нойс у Німеччині. У трьохрічному віці переїхала до України. Росла без батька. Коли їй було 10 років, вона сама поїхала в Росію шукати батька, щоб хоч побачити, який він. У Росії блукала два тижні, через свій занадто юний вік. Катерина Олексіївна закінчила сім класів Пугачівської школи, здобула середню освіту у Старих Бабанах. Також вона відвідувала бухгалтерські курси та курси вихователів. Свою молодість жінка присвятила дітям, адже працювала у дитячому садочку вихователем. Згодом вона працювала зоотехніком у місцевому колгоспі, пізніше – завідувачем птахоферми. Завдяки своєму ентузіазму та небайдужості до суспільних проблем Катерина Олексіївна отримала посаду голови сільської ради. Цікавим випадком із її життя було те, що вона була двічі на прийомі у Михайла Горбачова.

Зараз вона одружена вдруге. Здоров'ям жінка теж не може похизуватися, адже пережила два інфаркти. Але попри всі труднощі життя, Катерина Олексіївна досить привітно зустріла нас, розповіла багато цікавої інформації та заспівала кілька пісень.

Одинока бабуся

Серед гаю під горою старий дуб стоїть,

З-під кореня того дуба водиця дзюрчить.

*Дзюрчить, біжить водиченька, наповня ставок,
Над тим ставком похилився вишневий садок.
Похилая хатинонька з садка визира,
В тій хатині проживає бабуся стара.
Сама собі, як мізинець, кругом гай шумить,
Поросла трава висока, нікому косить.
Чий же то в траві високій протоптаний слід?
Чужі дітки, онучатка несуть їй обід.*

В гостях у Катерини Олексіївни Євич 1944 р. н.

Я в середу родилася

*Я в середу родилася, кажуть люди: горе.
Не піду я за старого: бородою коле.
А піду я за такого, що не має й вуса,
Він на мене кивне, моргне, а я засміюся.
Мела хату, мела сіни та й засміялася,
Вийшла мати воду брати та й догадалася.
– Чого ж, доню, чого ж, доню, чого ти смієшся?*

*Полюбила козаченька та й не признаєшся.
– Ой ти, горо кам'яная, чом не лупаєшся,
Ой дівчино молодая, чом не признаєшся?
– Хіба б же я з піску була, щоб розсипалася,
Хіба б же я дурна була, щоб я призналася.
(Записано від Катерини Олексіївни Євич, 1944 р. н.)*

Ой у полі нивка

*Ой у полі нивка,
Кругом материнка.
Там дівчина жито жала,
Гарна чорнобривка.
Жала ж вона, жала,
Сіла спочивати,
Їхав козак з України,
Мусів шапку зняти.
Мусів шапку зняти,
«День добрий» сказати:
– Помагай бог, дівча моє,
Тобі жито жати.
А дівчина стала,
Йому одказала;
Вона ж Йому одказала,
«Серденьком» назвала.
– Як ідеш додому,
Не кажи нікому,
Бо рознесуть сеє люди,
Як вітер солому.
А вітер тихенький,
Солома легенька.*

*Візьмуть мене люди в зуби,
Я ще ж молоденька.
А вже ж сая слава
По всім світі стала,
Що дівчина козаченька
«Серденьком» назвала.
Ой у полі нивка,
Кругом материнка.
Там дівчина жито жала,
Гарна чорнобривка.
(Записано від Катерини Олексіївни Євич, 1944 р. н.)*

Прилетіла ластівонька

*Прилетіла ластівонька, сіла на помості,
Приїхали до дівчини три козака в гості.
Один їде, коня веде,
Другий коня в'яже.
Третій стоїть під віконцем,
«Добрий вечір» каже.
– Добрий вечір, стара мати!
Дай води напиться.
Кажуть люди, дівку маєш,
Дай хоч подивиться.
– Вода стоїть у криниці,
Біжи там напийся.
Моя дочка у світлиці,
Біжи тай дивися.
Дала води напиться,
Ще й в відро набрати,
Дала з дівкою погуляти,
Дай ще й заміж взяти.*

(Записано від Катерини Олексіївни Євич, 1944 р. н.)

Іван Нагірний

Ідучи вулицями села Пугачівка, ми почули, що хтось грає на гармошці. Йдучи на звук, ми натрапили на літнього дідуся, який вигравав українські народні мелодії. Це був 81-річний Іван Нагірний. Та незважаючи на свій вік, він вправно виграє свої улюблені мелодії, та ще й до того гарно співає. Він запропонував нам послухати ще чимало його власних музичних творів.

Народився дід Іван у 1936 році в селі Пугачівка, де живе й досі. Важкими були дитячі роки дідуся, адже він пережив і голодомор, і Велику Вітчизняну війну, і післявоєнні важкі роки. Згодом вивчився, одружився і все своє життя пов'язав із рідним селом. На цей час проживає сам, бо дружина померла. Але йому у всьому допомагають діти та внуки, які привітно нас зустріли разом із дідусем Іваном.

Сучасна молодь здебільшого цікавиться піснями-новинками, які займають першість на музичній арені. Відходять у давність перлини української народної пісні, але нам дісталась можливість послухати ті давні пісні, слова яких можуть навіть не пам'ятати наші бабусі й дідусі.

Катерина Середа
(народилась 2 січня 1928 року)

Дитинство

«Нас було шестеро, велика сім'я. Мене малою тьоті віддали, коли я була 9 год. Коли вже підросла, здорова стала, розумніша, тьотя стала обіжати, і я покинула її і пішла додому, в Пугачівку (а тьотя в Сопківці жила). Пішла тоді на хверму робити, гляділа телята, а тоді вже доїла корови. В мене штук 17 було, тоді каждая доярка хотіла більше зелені своїй корові принести: набирали у хвартухи і бігли, коровам несли і знову бігли набирати: 7 год дояркою. Всякого було: і бураки були, всякого життя зазнала. В школу пішла, як у тітки була, в третій клас, 7 чи 8 класів кінчила».

Під час війни

«Ой діточки, страшне було. Війна була страшна. Як почалася війна, я тоді в тітки була в хаті (одна була), то зайшли до хати солдати – один солдат накинувся на мене, а другий став на нього кричати, то покинули вони мене тоді. Ой діточки, не доведи Господь, щоб не було такого, як ми пережили, щоб не бачили ви такого, як ми бачили, це дуже страшно. Страшно в хаті ночувати, особливо одній, дуже боялись тоді. Я війною в Сопківці була, помню. Тато мій з війни повернувся, живий, тільки прийшов раняний в ногу був».

Під час опитування Катерина Середа заспівала нам пісень, які співали, коли з поля йшли.

Ой гиля-гиля, гусоньки, на став

– Ой гиля-гиля,
Гусоньки, на став!..
Добривечір, дівчино,
Бо я ще не спав!
Ой не спав, не спав,
Не буду й спати!

*Дай же мені, дівчино,
Повечеряти!
– Я ж не топила,
Я ж не варила,
А йшла по водиченьку –
Відра побила.
Я ж не побила –
Постановила,
З гори покотились
Та й самі побились.
Відра побила
Та і розлюбила.
Та й не жартуй, серденько,
Як я не мила».
У мене вечеря –
Рибка печена,
Не для тебе, серденько,
Приготовлена»*

«Таке співали, робота є робота, а пісня є пісня! Головне, норми зробити: на полі було норми були у всіх людей, гектар чи півгектара бураків на кожен людину.

*Ой співай співай соловейко,
Нехай вітер листями шумить,
Не дай же серцю печалю,
Бо в мене серденько болить...*

Таке ще співали. А як з роботи приходили, то дома потім робили, було що робити дома».

Весілля

«На весілля ходили родичі, а дивитись ходило все село. В мене весілля було тоже, був купляний вінок для молодиці. Мені тоді вже за 20 було, не молодою виходила, бо дівка я була поганенька, не дуже гарна, а хлопці ж гарних дівчат хотіли.

Їжа була на весіллі: борщ, голубці, холодець був, вареники теж були... Горілка стояла, півлітри, горілка добра, самогон на білих сахарних бураках. З суботи починали святкувати, неділю святкували, і в понеділок уже сиділи всі свої за столом, пили, гуляли.

А коли звали на весілля, ходила з дружкою удвох, носила в хустинці подарки (булочки). Обізатільно треба було в хату заносити подарок, на дворі не давали хліб, а як заходили, казали: «Просили тато й мама, і я прошу...» і кланялися.

Гільце було на весіллі, незаможні дівчата вбирали. Як сідають на обід, за стіл на весіллі кладуть гільце на стіл і квіти, які є на ньому, чи ленточки. Тоді ввечері боярин викупав гільце.

Вдягалися тоді, що мав; могли всім селом збирати одяг: хто чоботи дасть, хто сорочку якусь. Я на весіллі у вишитій сорочці і спідниці була, і вінок з ленточками. Пісню згадала: *Приїхала сваха до свахи, Притулила сраку до сраки...*» (Сміється)

Щедрівки

«Щедрувати ходили і колядувати тоді. Під дверима колядували, в хату не заходили.

*Прилетіла ластівонька,
Щедрий вечір, Святий вечір.
Сіла собі край віконця.
Щедрий вечір, Святий вечір.
Стала собі щебетати,
Щедрий вечір, Святий вечір.
Господаря викликати,
Щедрий вечір, Святий вечір.
Вийди вийди, господарю,
Щедрий вечір, Святий вечір.
Подивися на кошару,
Щедрий вечір, Святий вечір.
Чи барани породились,
Щедрий вечір, Святий вечір.*

*Чи всі вівці покотились,
Щедрий вечір, Святий вечір.*

Вечорниці

«На вечорниці ходили. Посходились собі хлопці і дівчата, по хатах своїх ходити; то в мене, то в іншого когось собирались і пісень співали. Як хтось із дівчат пісню нову находив, то ми то тоді собирались і розучували її, по-свому переробляли, а потім як заспіваємо, все село слухає. Балалайка була в одного, на вечорниці приносив».

Пасха

«На Пасху яйця красили, варили. Паски пекли, хто мав з чого, а в кого не було з чого, не пік. Борошно було різне: в кого кукурудзяне, в кого пшеничне, в кого яке було».

Колискові пісні

*А-а-а-а люлі-люлі
Другим діткам дулі,
А Софійці калачі,
Щоб спала вдень і вночі
З калачами на печі
У колиці колисала дітей,
колиска посеред хати висіла тоді.*

Катерина Ільківна Жвава, 78 років

Катерина Жвава після закінчення 7-ми класів пішла пасти корів, пізніше пішла на поле на буряки. У той час вона захворіла на хворобу Боткіна (гепатит А). Трохи пізніше почала працювати на фермі, пропрацювала там 30 років. Як приходила з роботи, то відразу ішла вишивати рушники. *(На жаль, нам не вдалося їх сфотографувати, тому що вона відмовилась нам їх показувати).*

Як розповіла нам Катерина Ільківна, вона не вінчалась, як заміж виходила: «Не вінчалася, бо тоді у нас церква закрита була, комуністи все винесли, і не робила

вона. У Дмитрушках тоді була церква, але я туди не їздила. Помню, в 1957-му році замуж вийшла, а потім в 58-му вдома розписались і всьо».

Коли ми запитали Катерину Ільківну, чи шкодує вона за прожитим життям, вона нам відповіла: «А чого мені жаліти, наробилася, замуж вийшла, діти є, внуки, правнуки. Осталось дождатись, щоб молодшенька замуж вийшла і всьо, довге життя прожила, родина велика, немає чого мені жаліти!»

Тетяна Миколаївна Гейко

Тетяна Миколаївна багато вишивала і дозволила нам сфотографувати вишиті подушки. Також показала і дозволила сфотографувати піч.

ІНТЕРВ'Ю З РЕСПОНДЕНТАМИ

1. Прізвище, ім'я, по батькові: *Жовтоног Віра Іванівна.*

Дата народження: 13 червня 1953 року.

Місце проживання: с. Пугачівка, Уманський район, Черкаська область.

– Розкажіть нам, будь-ласка, про ваше село.

– Річка Ревуха починається з Іванівки, в кінці села жив пан Ксьонз. І того село називалося Ксьондзівка.

Про церкву. Була робоча. Потім її закрили, а проти був дитячий садік. А школярі збирали лікарські рослини. Потім вікна повибивали. Вона була хрестом (фундамент).

Дзвіницю розібрали. Коло церкви була колись вишня. В школі був госпіталь.

– А про обряд весілля...

– Поїхали сватати невістку (Наташа) з Кіровоградської області. Їхати треба було з хлібом, спекла в духовці. Гарний хліб получився. Приїхали. «Доброго дня! Де це ваша світлиця, а в світлиці гарна дівиця».

Договір

Якщо невеста згідна, то хліб повинні розрізати батьки. Ну, розрізали, домовились, коли свадьба.

Саме весілля

Рано, на Михайла, день дуже чудовий був. Приїхали батьки, грала на подвір'ї музика, зустріли ми їх, мама вдівала свою дочку. А ми одягаємо нареченого. Тоді жиніх вийшов, попросив руки. Я подала на рушникові букет нареченій, букет нареченому. По два старости від сторін. Жінки ніколи не йдуть в старости розведені, вдови. Тільки перша пара. Почіпляли букети, з хлібом і сіллю випроводжаєм за ворота, на розпис.

Тоді наречену ховають. Зазвичай тоді вже, найшли її, садят, ну ранче ж розплітали, але зараз ... та тепер у нас невеста же з...готова вже...її сховали одітою, о, та й так. З причоскою вже, з усім разом, садят, але вже як наречений найшов її, посадив на стілець, а на стільці повинний бути кужух, так як ранче.

Ой дайте ж нам стільця,

Ой, дайте ж нам стільця.

Дайте нам гребінця,

Дайте нам кужуха,

Шоб сіла молодуха.

От, берут кужуха цього, стільця, наречений саде невесту, там шось там позаглядає він на неї, а тоді тіки встане вона, о, і треба шоб хтось вперед сів, або боярин, або дружка, це такий звичай – якщо дружка, значить вона швидче замуж вийде, а якщо боярин, то...ну, канешно, дружка сяде (сміється). Але ще така є пісня, ранче це ж розплітали. Тоже така пісня була, шо оце повинні розплітати або сестра, або брат. Ну, ранче сім'ї були великі, це так, шоб і одна сестричка, й друга, й брат і всьо... о...:

А брат сестрицю все розплітає,

Все розу споминає,

Не плач, сестрице, не плач, не журися,

Прийде неділя і ти віддасися.

Ну це вже неділя прийшла. А тут ще така пісня, шо до матері звертається:

Ой, дай нам, мама, муки,

Ой, дай нам, мама, масла,

Я ж тобі корови пасла,

Виганяла рано на росу,

Дай масла на косу.

А нашо там то масло на косі, я не можу поняти... ну... (сміється), ну всьо, тоді вже забирают молоду, о, ну так уже, наче всі проспівала.

– **А як розплітали косу, теж співали?**

– Да, да...оце про брата, і «дай мамо, масла» це всьо співають, як розплітають. Ну, тут і всьо, вже розплели, тоді...ну, вже як ідут празнувати, в залі, так багато було тих страв. А тоді, ну, осьо подали капусту:

*А догори гуска летіла,
З перцем капуста кипіла,
З перцем чи не з перцем,
Якби з щирим серцем.*

Тоді, от дають лапшу, якщо це у нас затірка, а які, вони ж довгі, раніше це давали з молоком, співають:

*А хто ж тую затірку різав,
Шо так дрібно порізав?
Я її їсти вмію,
Та боярин, не смію.
Будеш тягнути там, довга ж... (всміхається).*

Тоді... Ну ж, горілка – це по-любому, де б які гості не були, де б весілля не було...

*А де ж тая тітка Марина,
А де ж тая тітка Марина,
Шо горілку варила?
По карманах її тисне,
Нехай вона ж її скисне.*

Потрошки дає та Марина, щоб не спилися.

Ну, вже сидить ця молодьож, уже ж хоче танцювати, а я ще не пускаю, ще посидьте. Вони співають:

*Зробимо ми славу,
Зробимо ми славу,
Соломину лаву.
Лаву будем поправляти –
Нас виведуть з хати.
З хати вийду, з хати,
Бояринів повидати –
Чи високі, чи низькі,
Чи далекі, чи близькі,
Чи високі підбори,*

Чи чорнії брови.

Це вже всьо, це вже як виходять танцювати.

А тоді вже ж і покривати молоду. Тоже співають:

Чом ви, дружечки, сидете?

Чом ви додому не йдете?

Село від села, хата від хати,

Та й ходити, будете шось мати.

Тут вже невесту забирають, а дружки вже йдуть. А дружки в свою чергу:

А ми дружечки сидемо,

Вашого хліба не їмо.

Вашого хліба, вашої солі...

Тоді вже й наче дівчата прощаються зі своєю подружкою, ше така пісня:

Син перший – родичка заміжня від моєї сторони, так само в невести. Садовили молоду посередині, наречений знімає фату, дають старшій дружці.

Беруть хустинку, тріпають над нею. Говорять: «Цілуваннячко, милуваннячко, дай, боже, дай». Тоді ж уже, як покрили молоду, ленти роздають.

Лісом-лісом та й доріжкою

Лісом-лісом та й доріжкою

Здибалася з товаришкою,

Здибалася та й заплакала,

А товаришку ж я засватала.

Товаришко, шо ж ти думаєш?

Шо ж ти мене так кидаєш?

Не плач, товаришко,

Не плач, не журися.

Прийде осінь, та й ти віддасися.

Ой підемо, жінко

Ой, підемо, жінко, підемо, підемо.

Ой підемо, жінко, пшеницю в'язати.

Ой хоч піду, в'язати не буду,

*Бо пшениця ярова,
Болить мене голова.
Ой підемо, жінко, підемо, підемо,
Ой підемо, жінко, та й овес в'язати.
Ой хоч піду, в'язати не буду,
Бо овес шелестить,
В мене серденько болить.
Ой підемо, жінко, підемо, підемо.
Ой підемо, жінко, та й гречку складемо.
Ой хоч піду, складати не буду,
Бо та гречка чорна, а я не причому.
Ой підемо, жінко, підемо, підемо.
Ой підемо, жінко, буряки сапати.
Ой хоч піду, сапати не буду,
Буряки в долині,
Болить мене в спині.
Ой підемо, жінко, підемо, підемо,
Ой підемо, жінко, до кума гуляти.
Ой дай Боже 100 років прожити,
Через день, через два
До кума ходити.*

Ой у полі криниченька

*Ой у полі криниченька,
Там чорнявий козаченько
Свого коня напуває,
Та й на мене поглядає.
– Одведи, козаче, очі,
Бо насняться серед ночі.
Вип'єш воду із відерця,
Та й залишиш своє серце.*

– Ой, дівчино чорноброва,
До душі твоя розмова,
Серце моє ти пізнаєш,
Якщо вірно покохаєш.
– Я би рада покохати,
Тільки де ж такого взяти,
Щоб до мене серцем линув
І кохав мене єдину?

Ворожка

Мені ворожка ворожила,
Мені ворожка казала,
Щоб козаченька не любила,
Його з походу не ждала:
– А в тім поході він загине,
А в тім поході пропаде,
Коли повернеться, покине,
Та й твоя молодість пройде.
Мені ворожка ворожила,
Мені ворожка казала,
Що ти другого полюбила,
Мене на віки забула.
А ті ворожки – злії люди,
А ті ворожки – злість і гнів,
А той, хто вірно-вірно любить,
Не зможе зрадити повік.
Мені ворожка ворожила,
Мені ворожка казала,
Щоб козаченька не любила,
Його з походу не ждала.

Тиха вода

*Тиха вода, тиха вода,
Лише на бистрині.
Давно-давно я не була
З милим на бесіді.
Рада б була, рада б була
Ту водицю пити.
Рада б була, рада б була
З милим говорити.
Казав милий, казав милий,
Що мене попросить,
Як у полі, як у полі
Пшениченьку скосить.
А він косить, а він косить,
Вже й осінь минає,
Він ся женить, він ся женить,
А мене лишає.
Бодай тебе, мій миленький,
Сім кольок скололо,
Та як серце твоє скоро
Мене позабуло.
– Не забув я, не забув я,
Лиш собі гадаю,
Що з тобою, що з тобою
Говорити маю.
– Ой не ламай, мій миленький,
Солодку малину,
Ой не люби, мій миленький,
Зразу дві дівчини.
Дві дівчини, дві дівчини –
То ж велика зрада.*

*Одна плаче, одна плаче,
Друга тому рада.*

Ой у полі на горбочку

*Ой у полі на горбочку,
Де не скошена трава,
Там стояли дві тополі,
Похилилася одна.*

*Ой у полі на горбочку,
Де не скошена трава,
Там стояли дві дівчини,
Гірко плакала одна:*

*– Ой подружко дорогая,
Хочу тебе попросить,
Чи не зможеш, моя люба,
Мене з милим помирить?*

*– Ой подружко моя мила,
Я не зможу вас мирить,
Як погляну я на нього,
В мене серденько болить.*

*Ой у полі на горбочку
Уже скошена трава.
Там стояли аж дві пари,
Розлучалася одна.*

Карапет

*Танцювала карапет,
Побила ботінки,
Осталися на ногах
Чулки та резінки.
А музики грають,
Аж чулки спадають.*

*А підосви з ботінок
Собаки тягають.
Якби мені зранку
Горілочки склянку,
З тютюнчиком люльку,
Дівчину-танцюльку.
Я б горілочку пив би,
Люлічку курих би,
Дівчину-танцюльку
До серця тулив би.
Ой, музики, грайте,
А всі люди чуйте,
В кого ноги не болять,
Карапет танцюйте.
А музики грають,
Аж чулки спадають.
А підосви з ботінок
Собаки тягають.
Не піду я за поляка,
Бо не вміє краков'яка,
А піду я за попа,
Бо я дівчина така.
Танцювала риба з раком,
А цибуля з пастернаком,
А морковка з буряком,
А дівчина з козаком.
Краков'яче, краков'яче,
Чогось дівчина плаче,
Дівка в морі купалась,
Риба рака ізлякалась.*

Золоті крилечка

Дівчину Олечку
Заманили в гречку,
А там бджоли (2 р.)
Золоті крилечка.
Дівчина плакала
Гіркими сльозами,
А ті жала з білих личок (2 р.)
Я виймав губами.
Я виймав губами,
Та й не заморився,
При нагоді (2 р.)
Цілувать навчився.
Дівчино, зорянку,
Що несеши у жбанку?
Дай мені напитись,
Буду ся любити.
Дівчата, дівчата,
Не скачіть у гречку,
Бо там бджоли (2 р.)
Золоті крилечка.
Весілля, весілля,
На весіллі люди.
Якби мені знати (2 р.)
Коли моє буде.

Розкопаю гору широкою

Розкопаю гору широкою,
Та посаджу хмелю високого.
Та нарву хмелю зеленого,
Та наварю чаю запашного.

*Та наварю чаю запашиного
Та для свого роду далекого,
По багату сестриньку коня пошлю.
Бідній сестрі-вдовонькі перекажу –
Багатая сестронька кіньми іде.
Багатая сестронька з пакунками,
Бідна сестра-вдовонька – з діточками.
Багатая бідную доганяє,
Вона її додомоньку завертає.
– Ой, куди ж ти, сестронько, в цій свитині?
Ти ж наробиш сорому всій родині.
Багатая сестронька за стіл сіла,
Бідна сестра-вдовонька не поспіла.
Ось виходить братічок із комори,
– Зійди сестро бідная із дороги.
– Чи я тобі, братику, не родина,
Що я тобі доріженьку заступила?
– Бо на тобі порвана одежина.
Багатая сестронька мед-вино п'є,
Бідна сестра-вдовонька
Гіркі сльози ллє.*

Про Катерину

*Ой, поїхав наш Ванюша
На три годи на війну,
Та й покинув Катерину
На хазяйстві саму.
В неї мати не рідная,
Ще й не добрая була.
Написала лист дрібненький,
Та й у полк подала.*

*«Ой приїдь же наш Ванюша,
Хоч на час, хоч на два.
Твоя жінка Катерина
Та й розбалувана.
Твої коні воронії пороздарювала,
Твої брички, ще й коляски порозкатувала».
Ось приїхав наш Ванюша
Аж додому до двора.
Вийшла, вийшла Катерина,
Відчинила ворота,
Заблищала гостра шабля,
Покотилась голова.
Заблищала гостра шабля,
Покотилась голова,
Полилася кров гаряча
На вишиті рукава.*

Ой у полі нивка

*Ой у полі нивка,
Кругом материнка.
Там дівчина жито жала,
Гарна чорнобривка.
Жала ж вона, жала,
Сіла спочивати.
Їхав козак з України,
Мусив шапку зняти.
Мусив шапку зняти,
«Добрий день» сказати:
– Помагай бог, дівчинонько,
Тобі жито жати.
А дівчина встала,*

*Йому відказала.
Вона йому відказала,
Серденьком називала.
А вже тая слава
По всім селі встала,
Що дівчина тому козакові
Вишила сорочку.*

Спить ставок

*Спить ставок, не колишуться хвилі,
Вітерець в верболозі заснув.
Десь заграла плакуча гітара,
Там дівчина зустрічала весну.
Ти поїхав далеко-далеко,
Десь далеко від мого села,
І ніколи мене не згадаєш,
Що у тебе дівчина була.
Ти поїдеш далеко-далеко,
А мене залишаєш одну.
І ніколи мене не згадаєш,
А з другою зустрінеш весну.
– Ти не плач, не журися, дівчино,
Ти не плач, не журись, не ридай.
Через рік, як цвістиме калина,
В тихий вечір на мене чекай.
І пройшов рік тяжкого чекання,
І прийшла довгожданна пора.
Дівчинонька прийшла до калини,
А милого її там нема.
Ой, немає його, та й не буде,
Бо така вже дівоча судьба,*

*Було б знати, як хлопців кохати,
І як вірить у їхні слова.
Спить ставок, не колишуться хвилі,
Вітерець в верболозі заснув.
Там заграла плакуча гітара,
То дівчина зустріла весну.*

Сусідонько

*– Добрий вечір, сусідонько,
Помогай біг.
Позич мені чоловіка
Хоч на два дні.
– Я тобі, сусідонько,
Добра зичу,
Тільки свого чоловіка
Не позичу.
Не позичу,
Сусідонько, не позичу,
Бо я його через тиждень
Не закличу.
Ой, позичу, сусідонько,
Плуга й бороги,
Чоловіка не позичу,
Боже борони.
Ой, позичу, сусідонько,
Сито, решета.
Чоловіка не позичу,
Буду сирота.*

Велика сім'я

*Ой, ти мати моя,
А я дочка твоя,
Чи ти горя не знала,
Що мене віддала?
Віддала ти мене
У чужу сторону,
У велику сім'ю.
А велика сім'я
Вечеряти сіла,
А мене, молоду,
Посилають по воду.
Як по воду ішла, спотикалася,
Із водою ішла, прислухалася.
Як приходю до воріт,
Щось у сінях гомонить.
Щось у сінях гомонить,
Мати з сином говорить:
– Ой, синочку ти мій,
Ти, дитинко моя,
Чом горілки не п'єш,
Чом ти жінки не б'єш?
– Ой, ти мати моя нерозсудлива,
Нащо ж мені горілочку пить,
Нащо ж мені жіночку бить?
Ой, як я її брав,
То як мак процвітав,
А тепер така стала,
Що я й сам не впізнав.*

Капуста-розсада

*Ти капуста, ти розсада,
Що чорнява дівчинонька,
То досада.
І не їв би, і не тив би,
А до тої чорнявої
Полетів би.
Не летів би, але мушу,
Запалила чорнявая
Серце й душу.
Запалила, аж палає,
Сама сіла на крилечку,
Та й думає:
– Чи ти п'яний, чи напився,
Що у мене
Некрасивую влюбився.
– Я не п'яний, і не впився,
А у твоє
Біле личенько влюбився.
Ти капуста, ти розсада,
Що чорнява дівчинонька,
То досада.*

Чом ти вчора не був

*– Чом ти вчора не був,
І сьогодні нема?
Чом ти, сердень,
Забув за мене?
– Ой забув, не забув,
Тільки маю забуть,
На 25 годочків*

*Мене в армію беруть.
З солдатів прийду,
Женитись буду,
Та й візьму собі жіночку
Малоліточку.
Та й посажу її
На криселечку,
Змалюю
На картиночку.
Змалюю її
На картиночку,
Приб'ю на стіні
Там, де спати мені.*

Під білою березою

*Під білою березою (2 р.)
Стоять братик із сестрою.
Посідали, як знакомі, (2 р.)
Сестра брату шила комір.
А береза хитається, (2 р.)
Брат сестрицю питається:
– Скажи, сестро, яка плата, (2 р.)
Бо ти бідна, я – багатий.
– Ой не треба, братик, плати, (2 р.)
Нас родила одна мати.
Тобі дала кожух й свитку, (2 р.)
Мені – голку й нитку,
Щоб я шила-вишивала,
Своїх діток годувала.
– Приїдь, сестро, у неділю, (2 р.)
Та й я тобі щось уділю.*

Сестра брата послухала, (2 р.)
Сіла на віз, поїхала.
А ще сестра у дорозі, (2 р.)
Стоїть братик на порозі,
Приймай, жінко, хліб зі столу, (2 р.)
Бо вже сестра коло двору.
А сестриця те почула, (2 р.)
Назад коня розвернула.
– Є у мене хліб у возі, (2 р.)
Хватить діткам у дорозі.
І ще гроші є в хустинці,
Хватить діткам на гостинці. (2 р.)

У середу родилася

Я в середу родилася,
Кажуть люди, горе.
Не піду я за старого,
Бородою коле.
Не піду я за старого,
Що сіються вуса,
Він до мене моргне-кивне,
А я засміюся.
Мела хату, мела сіни,
Та й засміялася.
Побачила моя мати,
Та й здогадалася.
– Знаю, знаю, моя дочко,
Чого ти смієшся,
Полюбила чортзна-кого,
Та й не признаєшся.
– Якби була гора з піску,

*То б розсипалася.
Якби була я дурною,
То я б призналася.*

Сію гречку

*Сію гречку чепурненьку,
Сію, висіваю,
Ой рости, гречка чепурненька,
На зиму сховаю.
Ой росла гречка чепурненька,
Та й пішла у соки.
Та як я була молоденька,
Любили всі хлопці.
Та як я була молоденька,
Гарненька, не знала.
Та мене якась чужа жінка
Невісткою звала.
То вона звала-називала,
По воду ідучи.
Та вона мені віддавала
Від комори ключі.
– Та не давай мені ті ключі,
Бо я їх загублю.
Та не зви мене невісткою,
Бо сина не люблю.
Та на нашій Україні
Вітер повіває,
Стара мати ложки миє –
Невістки немає.*

Молоду заміж

*Гора за горою,
Біда за бідою.
Віддала мене мати
Заміж молодюю.
За сонцем не бачу,
За вітром не чую,
Через лиху долю
Вдома не ночую.
– Пустити ж мене, милий,
До броду по воду.
До броду по воду,
До мого роду.
– Не пустю я, мила,
До броду по воду,
Бо ти там розкажеш
Про нашу невзгоду.
– Не буду я, милий,
Правдоньки казати,
Як обіллють сльози,
То я вийду з хати.
Як мати спитала,
То я промовчала.
Як сестра спитала,
Всю правду сказала.*

Не тепер по гриби ходити

*Не тепер, не тепер
По гриби ходити,
Восени, восени,
Як будуть родити.*

*Не з мішком, не з мішком,
Тільки з торбинками,
Не самі, не самі,
Тільки з парубками.
А ти знав, нащо брав
Міщаночку з міста,
І не їла, і не буду
Гречаного тіста.*

*А ти знав, нащо брав
Мене невеличку,
Мене мати шанувала,
Як перепеличку.*

*А ти знав, нащо брав
Мене недорослу,
Мене мати годувала,
Як свиню поросну.*

*А ти знав, нащо брав
Мене молоденьку,
Мене мати шанувала,
Як ту конопельку.*

Милого слідочок

*Летіла зозуля,
Та й стала кувати.
Десь мого милого
В цей день не видати.
Десь мого милого
В цей день не видати,
Повів до Дунаю
Коня напувати.
Повів до Дунаю
Коня напувати,*

*На жовтім пісочку
Два слідочки знати.
А перший слідочок
Коня вороного,
А другий слідочок
Миленького мого.
Піду я в лісочок,
Та й вирву листочок,
Прикрию, пристелю
Милого слідочок.
Щоб того слідочка
Пташки не сходили,
Щоб мого милого
Другі не любили.*

Це було на Волині

*Це було на Волині,
Як ромашки цвіли,
Де красиві дівчата
В поле з піснею йшли.
Там я хлопця зустріла,
Гарний він, молодий,
Я його покохала,
Щоб навіки був мій.
Я його покохала,
Коли квітла весна.
Білосніжні ромашки
Я йому принесла.
Він узяв ті ромашки,
До грудей притулив,
І сказав лиш три слова:*

*«Я тебе розлюбив.
Я тебе не кохаю,
Бо другу ю люблю.
Білосніжні ромашки
Я назад віддаю».
Я взяла ті ромашки
І сплела з них вінок,
На Івана Купала
Понесла на ставок.
І поплив той віночок,
На нім свічка горить.
А за першим коханням
В мене серце болить.*

2. Прізвище, ім'я, по батькові: Склярук Ніна Іванівна Дата народження: 26 серпня 1938 року Місце проживання: с. Пугачівка, Уманський район, Черкаська область

– Розкажіть нам, будь-ласка, про своє життя, роботу.

– Кончила 4 класи. Мама заслабла. Маю трьох дітей. Старший син – Толя, молодший – Вітя. Ше дочка є. Робила завфермою 16 років. Шоб стати завфермою,

кончила технікум. Ферма була дуже молода, постановки ставили. На фермі було до двох тисяч всього... Ферма була красива – фонтан і кругом рози. Були порадики...

– **А про культурне життя і взагалі життя людей...**

– Були фольклорні колективи. Це йдуть, все переконують, біля будинку культури. Укладають і на вихідні танцюють. А дівчата да... Багато дівчат було, ферма молода була. Всі співали і постановки ставили, ну, тоді якось більш-менш, а тепер осьо дивлюся – гарні в нас дівчата, співають. Їм такі кустюми купили красиві, да. Нам тоді ніхто не купляв. Андрея справляєм. Мама дає курку, а душ двацять, і дівчат, і хлопців. На всіх пляшка бурачихи. Заколотили холодець із тої курки. І коза перекинула його, осталися без нічого. І танцювати, ну, збитки, ніде робити. Я дуже хлопців била.

– **А як одягалися тоді, за вашої юності?**

– Одягалися в вишиті сорочки, спідниці, вінки обичні з барвінку, стрічки чіпляли голубого, оранжевого, розового кольору. Намисто червоне різане, і біле кругле, барламутове. Три низки білого і п'ять низок коралового. Колись були чорні спідниці з повняками, отак тут розовий повняк, оранжевий повняк, голубий повняк, вишиті. Вручну вишивали, да. І до них були голубі, оранжеві, темно-зелені, темно-сині такі пояси. Колись так виступали. Позчіпляли і два кінці спускали вниз, тамечки дві китички висіли. Сорочки з широким тугим коміром, чохли (рукава), підточки (внизу спідниці) були вишиті. Ходили в сатінових спідницях, внизу кайомки.

– **А сорочки довгі вишивали?**

– Да, да. Я замуж виходила, була сорочка, комір такий був, не можна було голови тако нагнути. А треба згинатися це ж, йдеш по селі, здибаєш там чи чоловіка, чи жінку, чи кого небудь, значить треба вклонитися, а вклонитися – треба тако сорочку пригинати. Були вишиті такі підточки. А тоді вже спідницею прикриваються.

3. Прізвище, ім'я, по батькові: *Попова Олена Арсентіївна*

Дата народження: 3 червня 1933 року

Місце проживання: с. Пугачівка Уманський район, Черкаська область

– **Можливо, Ви знаєте якихось пісень?**

– Осьо, це я вчора нагадала:

А на дубочку ворона краче,

А під дубочком дівчина плаче.

Гоніт ворону, нехай не краче,

Любіть дівчину, нехай не плаче.

А от ше:

Зеленеє жито, зелене,

Хорошії гості у мене.

Зеленеє жито женці жнут,

Хорошії гості водку п'ють.

Зеленеє жито, зелене,

Хорошії гості у мене.

Зеленеє жито женці жнут,

Хорошії гості водку п'ють.

Батько пише синові письмо:

«Приїдь, приїдь, син Ванюша,

Твоя жінка Катерина, та й розбалувана,

Твої брочки ше й колоса – порозкидювані.

Твої коні воронії порозгонила».

Як приїхав син Ванюша,

– Вийди, вийди, Катерино,

Відчини-но ворота.

Відчинила Катерина ворота...

(треба на голос навести, я не можу на голос навести...)

Відчинила ворота.

Заблищала гостра шабля,

Покотилась голова.

Полилася кров червона

По вишитих рукавах.

Як зайшов, коні порозчісувані,

Стоять брочки ще й колоса пороскрасювані.

Анекдот до пісні: «А тестьові, мабуть, не дала, та й тесть взяв та й написав письмо. Каже тесть: «В моїй хаті живе, мій хліб їсть, треба, щоб дала». Ходить по хаті: «В моїй хаті живе, мій хліб їсть, треба щоб дала». А вона дитину на печі корме. А він прийшов, виліз на лежанку, і стоїть. А вона як підняла ногу, як увале його, у груди, а він на ср*ку впав аж на землю. Знав, що дасть, та не знав, що! Отак».

Ще анекдот: «То пішов дядько.. а! Іде дядько, несе торбу грошів. А другий несе мішок. А той такий хитрий: «Стой, што нісьош?». Той поклав мішечок на балечок, як дасть йому до путя! О, той перекинувся туди, ну, той що ніс торбу грошів, впав, перекинувся, сили і каже: «От дав! От би мені догнати та взнати, чим він мені так добре дав».

Оце вам такі анедоти, оце вам всьо.

– **А Ви знаєте якісь прислів'я, примовляння?**

– Які примовляння...

Жив у бабки цапок,

Захотів у лісок.

– *Пусти, бабко, хоть раз*

Погуляти на час.

В лісі вовк із ярка,

Ухопив він цапка.

Ріжки-ніжки залишив,

Дуже бабку засмутив.

Це вірш у мене із першого класу.

– **Чи не могли б ви нам щось заспівати, може, пам'ятаєте якісь пісні.**

– Ну, я вже стара, позабувала. А, спомнила:

Журавлі, журавлі, ви хорошії друзі

Як будете в моєму краю,

То не в службу, а в дружбу попрошу:

Відшукайте дівчину мою.

А дівчина все цеє почула,

І всю правду сказала йому:

– Ти зостався сам на чужині,
І не думай за мене у сні.

А будь же ти проклят, живи
Ти із нею, а я піду втоплю себе.
Піду я втоплюся в отії криниці
В которій ти воду береши,
А ти же проклятий, коня
Напувати і там моє тіло знайдеш.
А в неділю рано усі дзвони дзвонять
Молоду пару до шлюбу ведуть.
А тую дівчину кладуть
в дубовину, котора втопилась з жалю. (2 р.)
А мати кричить: «Ой доню ж моя,
ти єдина, що я буду без тебе робить?»

Не йди, не йди, Марусю, увечері гулять,
сама ти добре знаєш, що рано тре вставать.
Маруся не послухала, убралась та й пішла,
на ранок люди кажуть – Марусі вже нема. (2 р.)
Шукали по городах, шукали по лісах,
а Колін батько каже – шукайте в кирницях. (2 р.)
Заглянули в кирницю, заглянули на дно –
лежить бідна Маруся, біла, як полотно.
Витягли Марусю, додому несуть,
а Колю партизани на розстріл ведуть.
Стріляйте, стріляйте, бо я заробив,
я бідну Марусю в колодязі втопив.

– Оце я тіки трохи такого знаю. Так, так, так...

– Соловейку, рання пташко, ти найраніше всіх встаєш,

*чи не бачив, чи не чув, де мій милий всю ніч був.
– Я й не бачив, не чував, де твій милий ночував,
тільки трава толочана, де коника напасав, (2 р.)
тільки ярмом видно теє, як на галочку стріляв.
Він галки не убив, а убив він ворону
довів його дурний розум на чужую сторону.
А в чужій стороньці ні братіка, ні сестри,
тільки в саду вишневому василинки заросли.
Просить-просить, василинки, я вас буду поливать
довів мене дурний розум, тепер буду вік страдать.*

Ще така:

*Голубая косиночка, но вона не зношена,
єсть у милого другая, но і я не брошена.
Голубая косиночка, мені мати не дає,
бо по тії косиночці мене милий узнає.*

– Ше є коротенькі пісні:

Подумав проведу, а я йому ответіла:

– Сама домой пойду.

Не спить моя матусенька, не спить вона давно:

*– Доню ж моя ріднесенька, що ж ти наробила,
бери своє приданнячко – іди з мого двора.*

– Мамусенько ріднесенька, я б тобі цього не сказала.

Застелю я диво-постіль, спи, подушечко моя,

а я піду подивлюся, де мій миленький гуляв.

Чую милого гармошку, ще й подружчин голосок.

Калина висока, долина широка, аж долу гілля гнеться.

А під тою калиною стояв козак з дівчиною.

Дівчинонька плаче, сльози проливає

свою долю проклинає:

– Ой якби я була знала, не йшла б заміж, а гуляла.

У свого батенька, у свої матінки дівчиною я гуляла.

А тепер я маю знати, пізно лягти, рано встати.

Раненько вставала, пізенько лягала

свекрусі не догоджала. (2 р.)

Ой місяцю ясний, який ти прекрасний,

який мій талан нещасний.

Про пісні: «Я як ходю на городі, то вони мені в морду лізуть, хоть бери записуй».

Козаче, козаче, як хочеш моєї краси,

візьми мамине серце, мені принеси.

Два дні, дві ночі козак сумував,

на третю нічку він серце виймав.

Як витягнув серце, упав та й лежить,

а матір питає, чи добре болить:

– Давай же, синочку, вставай, не лежи,

бери моє серце, дівчині неси.

– Дівчино, дівчино, я серце приніс.

– Козаче, іди ти на темні ліси,

іди ти, козаче, шукай там другої краси.

– Всьо, оце ще нагадувала (згадує, наспівує)

*– Ой як хочеш дівчинонько, щоб тебе любили,
зроби місток через яр, щоб добре ходити.*

*– Ой якби я, козаченьку, свої буди мала,
то я б тобі, козаченьку, місток збудувала.*

*Збудувала б я місточок, щоб добре ходити,
посадила б калиноньку, щоб вірно любити.*

Ой воріжку, воріженьку, розгадай же сон:

із правого рукавченька вилетів сокол.

А з лівого рукавченька сивая птиця

– Ой козаче, козаченьку, це правда твоя.

Твоя жінка Марусинка сина родила,

у 12 часов ночі жизнь покончила.

Лежить його Марусина шовком накрита.

– Устань, устань Марусино, устань, не лежи,

візьми сина на рученьки, візьми накорми.

Узяв сина на рученьки та й пішов в садок

вийняв револьвер з кармана і навів курок:

– Отепер ми, Марусино, будем жити втрьох.

– А може, ви на вечорниці чи на Андрія збирались?

– Збирались, добре, що нагадала. З дому та капусти принесе, та слив, та муки, у колгоспі ми робили з дівчатами телятницями, а дядько – сторож це ж, а ми вівцю вкрали, рота затулили, щоб не мекала, додому принесли, горло перерізали, шкуру здерли, катлетів наробили, там голубців, і всьо понаробляєм; тоді той, робимо балабушки, а це правда, ви ж тепер не робите балабушки?

– Ні.

– Робимо ми оце балабушки, в роті воду несеш, береш муки трошки і місиш ту балабушку і кладемо в піч, щоб трошки пришеркла, а тоді ставимо на ослін, і на тому ослоні в кожній позначена стоїть балабушка. Впускаємо тоді собаку, в меї родички, в мої сестри, у Парасі, узяв балабушку, нема-нема, тоді Соньчину балабушку взяв, а в цієї дівчини, хатньої, узяв він балабушку і заніс у сміття і загарбав.

– Та й що це означає?

– А означає це, вона каже, що, дівчата, я дівкою умру, отак. Брала назад ту балабушку клала, а він знов її в сміття загарбував. Так воно і вийшло. А мою

саму останню взяв, але взяв, а я кажу: «Дівчата, а я буду дівувати до самого пелиха!»

– Пелиха? Це як?

– Ну, поки коси не облізуть. Оце ще що хочу сказати, ото як Різдво, набираєте ложку куті на другий день і їдеш в любий вугол, в якому краю буде собака гавкати, то в той край і заміж вийдеш. Я взяла в Дмитрушках так зробила, і собака так гавкала на цю Пугачівку, мене вже два хлопці повиростали, аж тоді я заміж вийшла.

– А може, ви пам'ятаєте, як весіля колись проходили, які пісні співали?

– А, весільні?

*Приїхала сваха до свахи,
прирівняла сраку до сраки.
У котрої срака більша,
та буде мати рідніша.*

*Батько за донькою скучить, цілу ніч матір мучить:
– Віддали велечесеньке, зробим собі хоть малесеньке.*

*Гула, гула чорна хмара,
тай перегула.
– Десь тебе, Саша, немає,
за тобою Юля скучає.
– Нехай вона не скучає, я перебуду,
я за нюю молодую не забуду.
А ви, сусіди, вороги,
та не переходьте дороги
та нехай перейде родина,
щоб була щаслива година,*

*та нехай перейде чоловік,
щоб була щаслива на весь вік.*

*Роман бички покидає,
Роман бички покидає
Катерину переймає:
– Катерино, серце моє,
Катерино, серце моє,
дай води напиться.
– Вода у криниці,
підти та й напийся,
я буду в садочку, прийди подивися.
Ой Романе, Романочку,
пусти мене додомочку,
в мене ненька не рідненька
буде бити ще й лаяти,
щоб з Романом не стояти.
– А ти дай їй відповідь:
налетіли гуси, сколотили воду,
а я стала постояла, поки вода устояла.*

*Відвіз мене ти на чужину,
де страшні гори та ліса
усі для мене незнайомі,
до кого ж я пригорнуся?
Піду туди, де в морі хвиля,
де морі хвиля скелі рве
козак до скелі виглядає,
дівчинонька вже не йде.
Не йде вона, і вже не прийде,
мабуть, забула, що люблю;*

*нехай він їде на край світу,
а я собі іще знайду.*

*– Ой чого, Галю, та й втопилася, та й під червоним корабльом,
хіба не луче тобі гуляти, тобі із другим козаком?*

*– Та через тебе, та мій Ванюша, та через тебе я топлюсь
та через тую любов прокляту я з білим світом ростаюсь.*

*Ой ходить Ваня по бережечку, кинув платочок з рукава
Кинув на воду: «Забери, Галю, це той платочок, що ти дала.
Накрій же личко, личко біленьке, щоб не змарніло від води,
Щоб не змарніло, щоб не зчорніло, тай від холодної води».*

Ганна Іванівна Шершун

– Ганно Іванівно, а не могли б ви нам заспівати щось із купальських пісень.

– Купальські? Можу:

Ой ніхто ж там не бував, де я явора зрубав.

Ой яворе, явороньку зелененький.

Тільки там бувало три місяці ясних.

Ой яворе, явороньку зелененький.

Три місяці ясних, три парубки красних.

*Ой яворе, явороньку зелененький.
Один місяць ясний, а той Діма красний.
Ой яворе, явороньку зелененький.
Другий місяць ясний, а той Петро красний.
Ой яворе, явороньку зелененький.
Третій місяць ясний, а той Павло красний.
Ой яворе, явороньку зелененький.
Ой ніхто ж там не бував, де я явора зрубав.
Ой яворе, явороньку зелененький.
Тільки ж там бувало три зіроньки ясних.
Ой яворе, явороньку зелененький.
Три зіроньки ясних, три дівоньки красних.
Ой яворе, явороньку зелененький.
Перша зірка ясна, а та Галя красна.
Ой яворе, явороньку зелененький.
Друга зірка ясна, та Марія красна.
Ой яворе, явороньку зелененький.
Третя зірка ясна, а та Ніна красна.
Ой яворе, явороньку зелененький.*

*Ой на Івана, на Купала
вийшла та Галя, як та пава.
На неї хлопці зглядалися,
а зачіпати боялися.
Один Іванко не застидався,
взяв за рученьку, порукався.
Взяв за рученьку, порукався,
взяв за другу – обвінчався.
– Ой ти Іванку попів, попів,
чого ти в погріб летів, летів?
– А я у погріб летів, летів,
бо я сметани хотів, хотів.
Не так сметани, колотухи,
до цієї Ніни щебетухи.*

– Я завжди виступаю як солістка, сама, буває, співаю одну-дві пісні. Ну, є такі, які ми співаєм: «Хустина», «Мамина криниця», «Красна ягода» – із кінофільма «Любовь земная». Багато пісень Зикіної виконувала і на конкурси їздила. Ну, з ансамблем ми як виступали (а виступали це ми на «День матері»), то співали пісню (забулась яку пісню співали), а я співала «Мамину криницю». Ви знаєте цю пісню?

– **Заспівайте нам.**

– Щас, хоть пару стовпчиків заспіваю:

Мамина криниця

*У мами у саду сумують абрикоси,
город спустошив і заріс бур'ян.
І лиш пливуть твої патлаті коси,
від них духмяний запах хризантем.
І лиш криниця, мамина криниця
цілющу воду з глибини дає.
І як коли тої води нап'юся,
болить-ридає серденько моє.
Чи сонце світить, чи туман лягає*

*Стоїть хатина, в вікнах самота.
А по стежках, де матінка ходила,
росте густа, жагуча кропива.
І лиш криниця, мамина криниця
цілющу воду з глибини дає
Чого ж, коли тої води нап'юся,
болить-ридає серденько моє.
Іду шукаю маму на подвір'ї,
спориш зелений виріс і зацвів,
і хоч роки мої летять у вирій,
я все ж шукаю маминих слідів.
І лиш криниця, мамина криниця
цілющу воду з глибини дає.
Чого ж, коли тої води нап'юся,
болить-ридає серденько моє.
Горіхів тут ніхто вже не збирає,
вороння кряче на сухих гілках.
Матусине село з землі зникає,
дитинства спогад тане на очах.
І лиш криниця, мамина криниця
цілющу воду з глибини дає.
Чого ж, коли тої води нап'юся,
болить-ридає серденько моє.*

– Оце таку я виконувала пісню. Ми з ансамблем виконували різні пісні, але всі українські.

– **А можливо, Ви якісь пісні знаєте, котрі на весіллях співали?**

– Ну, діти, я ж не знаю, чи ви з села, чи з міста, раніше у кожному селі весілля справляли по-різному. А все починалось з п'ятниці. У п'ятницю різали, кололи, готовили. В суботу був коровай, молода і молодий ходили просити з хлібом і сіллю на весілля. В неділю було весілля, в понеділок – гостина, у вівторок родина, ні, неправильно, щас я вам пісню цю заспіваю:

*А в п'ятницю починальниця,
а в п'ятницю починальниця
А в суботу коровальниця,
а в неділю та й весіллячко.
В понеділок та пропіячко,
А в вівторок та й родиночка,
а в середу вся гостиночка.
Що ж ми будем у четвер робити,
що ж ми будем у четвер робити?
За що ж будем горілочку пити?
Висадимо дядька на тітку,
тай будемо пити горілку.*

– Оце так. У суботу ходили молоді просити, а ввечері вже друг друга просили: молодий приходив молоду просив, а молода приходила молодого просити. І в цей час, у суботу роблять свати коровай, у молодого свої свати, у молодої свої свати. А коли садять його у піч, скільки тих пісень співають про коровай:

*Наша піч регоче,
короваю хоче,
А челюсті усміхаються,
короваю сподіваються.*

– І співають, як коровай місяць. Старші свахи вимісяють його, там же ж того тіста багато, і час, і два місяць, впрівають, піт з них тече; і місяць той коровай.

– **А хто саме мав місити коровай?**

– Свахи, не прості свахи, а саме старші, а потім уже всі сходились допомагати робити коровай. Потом як посадять коровай в піч, то всі миють руки в одній мисці, а воду несуть в мисці на тік, виливають туди воду і тоже співають. Колоски там є на току, вишукують собі колоски, причіплюють до хусток і йдуть просити тих сватів, щоб на коровай приходили, а ті як кончили, то йдуть сюди просити. Ну молоді як сходяться, це і свахи, і молоді, то молодий прийшов до молодої на весілля просити, і ці свахи від нього прийшли просити цих свахів на коровай тоже; і виють гільце, обізатільно мало

бути гільце на весіллі, а робили його тільки з вишні. Робили із вишні, уквітчували калиною, квітками, ленточками, ну всім, і тоже співали:

*Не йдіть, молодиці,
до нас гільце вити,
звиемо ми самі,
краще як із вами,
з скрипками, з цимбалами,
з молодими буярами.*

– А тоді вже, як звили, викупує сват це гільце. І тут, як вони вже сидять за цим гільцем, ідуть такі вже, як повчальні пісні.

*Ой ненько, ненько, вже ж не раненько,
чом не вчиш мене, ненько.*

*Ой ненько, ненько вже ж не раненько,
чом не вчиш мене, ненько.*

*Чом не вчиш мене, не навчаєш,
як свекрусі годити.*

*Чом не вчиш мене, не навчаєш,
як свекрусі годити.*

*Донечко моя, знаєш ти сама,
як свекрусі годити.*

*Донечко моя, знаєш ти сама,
як свекрусі годити.*

*Вставай раненько, вмийся біленько,
молись Богу щиренько. (2 р.)*

*Держи відерця все чистесенькі,
водиці повнесенькі. (2 р.)*

*Прийдуть з вулиці пити водицю,
будуть тебе хвалити: (2 р.)*

*– Наша невістка доброго роду,
держить холодну воду. (2 р.)*

– Ось така повчальна пісня. Потім у неділю йде молодий за молодою, ідуть у церкву чи на реєстрацію в сільську раду чи в клуб. Там реєструюця, і молодий бере до себе на обід молоду. Там вони собі гуляють, і гільце він з собою забирає, а ввечері вони вже як ідуть, то міняються гільцем. Під час того, як вони йдуть, теж співають багато пісень, ось таку, наприклад:

*Мати сина родила,
Мати сина родила,
місяцем городила,
Зорею перезала,
на село проводжала.*

– А як уже обідають, то до кожної страви є пісня. Як сідають за стіл, то співають:

*Здригнулися стіни,
як дружечки сіли
Ще луче здригнуться,
як горілки нап'ються.*

*Скочу я за стінку,
скочу я за стінку
та нарву барвінку,
та постелю по столі, по столі
молодому, молодій, молодій,
щоб було зеленесенько,
обідати веселесенько.*

– І тоді до кожної страви:

*Кухарка люшню украла,
кухарка люшню украла,
на порозі рубала,
на припічка топила,
добрий борщ ізварила.*

Я борщу не хочу,

*я борщу не хочу,
і ложку не вмочу.
Дайте нам того трошки,
що висять ножки з ложки.*

*А догори гуска летіла,
а догори гуска летіла,
з перцем капуста кипіла,
хоч з перцем, не з перцем,
якби з щирим серцем.*

– Отак до кожної страви такі пісні. Ну, тоді виходили на вулицю, танцювали, співали, і збираються до молоді на вечір покривати молоду. У молоді ще трохи танцювали, а потім вже заходили до хати, вечеряли, покривали, а коли вечеряли, то змагалися піснями дружки із світилками. Дружки – від молоді, світилки – від молодого. І вони співали одна другій, наче докоряли. Дружки могли співати:

*Чом ви, світилки, сидите,
чом ви додому не йдете?
А вже Маруся наша не ваша,
з собою не заберете.*

– А вони відповідають:

*А ми, дружечки, сидимо,
вашого хліба не їмо,
Вашого хліба, вашої солі,
ми свої молоді.*

– Ото такі перепалки йшли. Ну забирали вже молоду до нього ж, тоже з піснями, з усім. А тоді в понеділок в нас пропіячко: знов молодий приходив за цими сватами, всіх родичів забирав туди, і йшло пропіячко.

– **Що воно таке?**

– А от: у понеділок жодна молода дівчина на весілля не йшла, тільки буярин був на весіллі, тому що він керував цим пропіячком. На одну тарілку клали гільце, а на другу коровай і ще щось. А потім буярин казав такі слова:

Десь у нашої молодії є тітка і дядько,

Просимо на цей дар божий.

– Вони приходили забирали, а на тарілки клали свої подарки. Оце так робили з усіма родичами, це так пропивали молоду.

– А у вівторок збиралася вся родиночка, всі родичі, які є, збиралися і йшли вже до них в гості, а в середу вся гостиночка, тіки свої рідні збиралися. А в четвер уже ті там збирались, а ті там, доїдали і допивали вже все, що залишилось (це на цілий тиждень готовили весілля раніше). Чи багаті вони, чи бідні, в кожній людині оце було так. Тоді не так його справляли, не такі страви готували, як тепер, але було весело. Молода, як роздавала ленти в неділю, тоже співали пісні:

Ой спасибі, товаришко, що ти дала бинду,

Тепер же я, товаришко, до тебе не прийду.

Ой спасибі, товаришко, що ти бинду дала

Тепер же я буду знати, що товаришка була.

– **А ви пам'ятаєте, як колись вечорниці святкували?**

– Да, я ще тоді була молода, вчителькою працювала, викладала народознавство, то робила Андрея так, як сама знала, так і других вчила. Зранку прибігали дівчата, в мене робили вечорниці. Та курку принесла, та ще шось, а мама стає та й готувить, а вони позбігалися, сидять та й вишивають. Андрея – це було велике свято, а на такі вечорниці казали – годенки. Вони могли бути кожного вечора: сьогодні в мене, завтра ще в когось. Одна вишиває, інша кужіль пряде, оце такі годенки були. Хлопці узнавали, що це вечорниці, тоже ввечері приходили: хтось пляшку приносив, хтось їжу, хто що мав. Тоді вже сідали дуріли отамого. А як співали, як гарно співали тоді дівчата, а я ще отака го була (*показує ріст до пояса*), я їм була за підголосника. Різні пісні співали, там виділених якихось не було. А тоді давай ворожити, і галушки робили, качали балабушки. Бігали до Акилової криниці, вона там в долині коло річечки (*чого саме Акилова, вона не знає*), разів сто бігали, поки принесуть тої води в роті, щоб балабушку замісити. А тоді впускали собаку (мама не давала собаці цілий день їсти), а потом дивимось, чию першу вхвате балабушку, та перша заміж вийде. А потім ще вони чоботи ставили, який перший переступе поріг, та дівчина заміж вийде. Чоботи ще через хату перекидали, куди вкаже носок, там і доля буде. Жили без світла (світло

з'явилося аж у 1966 році в кінці березня), але так і жили при гасниках, і вишивали, і нитки щитали.

4. Прізвище, ім'я, по-батькові: Довгань Ганна Терентіївна

Дата народження: 15 червня 1942 року

Місце проживання: вул. Садова, 3, с. Легедзине, Уманський район, Черкаська область.

– А розкажіть про життя своє, де працювали?

– Проробила я в колгоспі сорок сім років, пішла в чотирнацять, тільки як школу кончила. Була у садіку, тоді була коло телят коло маленьких... Потім вже, як вийшла замуж, пішла бураки сапати в ланку, а тоді тридцять років я проробила на свинохвермі. Оце така була моя робота. Я була на відгодівлі, то зарплата була велика, а пенсії чомусь нема такої.

– Ганно Терентіївно, розкажіть нам, будь-ласка, про своє весілля.

– Женилися ми у шістдесятому році. Тоді весілля було... я була... вінок такий... ну як вам... *герлен* тоді казали, *герлен*. Із воску робили бубочки, о, і квіточки, ну, воно було дуже гарно... І ленти, ленти всякі чіпляли. В вишитій сорочці... *Матроска*, так казали, *матроска* – кофта, ну, тоді казали *матроска*, і спідниця, штапель тоді був, не було тоді такого обраду, щоб це він був такий, як тепер...

– А свати? Що вони робили, говорили? Як усе це відбувалося?

– Тоді, ну... прийшли свати і посватали... Ну, чи согласні, щоб ми женилися, приходили до нареченої, молодик приходив до нареченої – і це було сватання. Посватали і договорились, на яке там число буде свадьба.

Приходе молодик до молодої, і вже гості, ну, музика, і тут ідуть до молодого... чи не так... Приходить він, розплітає коси молодій, це називається – розплели. Тоді він бере на обід додому. Пообідали, погуляли, потанцювали... На вечір ідуть. Ми ще й образи несли! Ну, тоді був звичай цей, тіки в нас в селі воно не... але шо, несли ми образи, йшли до молодої на вечеру.

– **А про коровай розкажіть.**

– Так от... там тоді повечерали, погуляли, і тоді коровай. Коровай – це в суботу робиться, тоже, сходяться жінки, місят коровай, печуть його в печі, всьо. Тоді сиділи вечером, ріжуть коровай і гилце, з йолки гилце, кусочок гилця, кусочок короваю і кожному з гостей, кого запросювали в гості, дарували. А гості – шо хто мав, тоді нічого таке не було, дівчата... Отака хустинка (*показує*) простенька – то було дуже багаті вже. О, хто шо мав, те давав молодим, а ми їм наче коровай.

– **Молоду ж покривали?**

– Да, тоді вже як це все кончилося, повечерали, молоду покривають. Стає дві свахи, беруть за кінці хустинку і покривають. Вилазят на лавки і покривають. Тоді вже всьо, погуляли і на цьому кінець. На другий день тоді вже в нас, це, йдуть до молодого, там гуляють, там тоді до молодої, таке тоді три дні... Перепій, недопій. Це було у нас три дні, бо тепер за день всьо робиться, а тоді – субота, неділя, понеділок, вівторок, а в середу – кури. Зносили всі ці гості кури і оп'ять жиж, ну, гуляли. Ну, це таке.

– **А у Вас залишився той вінок?**

– Вінка не лишилося, а фотографії десь в мене і були, але я вже й не знаю (*знайшла*). А вінка, бог його знає, де... Це тепер я всьо зберігаю, і дитяче всьо є... А тоді, я знаю, де я його подівала?... нема.

Весільна фотографія Г. Т. Довгань

– А Івана Купайла як святкували?

– Як... Йшли до ставка, кидали вінки туди. Була купайлиця. Тоді було, вінки плели з *(показує на город)*, картошка... З того цвіту, бо тепер його мало. А тоді самий цвіт і ягідки, і то йшли, гуляли... Хлопці доганяли, вінки видирали *(сміється)*. А тоді кидали на воду, на ставок, таке...

– А пісень яких співали там на весіллі, на коровай, на Купайла?

– Я то знаю, але треба їх начати згадувати. Ми співали. Ну я сама то другим голосом співаю. Яку б це нагадати, щоб по-людськи заспівати... Це осьо весільна, як сидят за столом і співають:

*Ой, чи є де в нас на селі,
Як у Ганнусі на столі?
Ой, є шо їсти, ой, є шо пити,
Є кому припросити.
В неї батенько старенький,
Як голубчикок, сивенький.
По хаті ходить, радоньку радить
Ше й гостей припросює...*

– Отак і мама там, ну, це вона довго. Ну а так, яку ше вам... Жартів я... я не пам'ятаю, дівчата, а... *(починає тихенько співати)*:

*Ой, на Івана, на Купайла
Чорна галочка купалася.*

*Чорна галочка купалася,
На бережечку сушилася.
На бережечку сушилася,
Дівка Галюся журилася.*

**5. Прізвище, ім'я, по батькові:
Скрипник**

(ім'я й по батькові не вказала)

Дата народження: 27 березня 1922 року народження

Місце проживання: с. Пугачівка, Уманський район, Черкаська область.

– Розкажіть нам, бабусю, про своє дитинство.

– Народилась тут в селі, ще й тут на Лисій горі. 4 класи ходила в школу, бо не було вже батьків. Вообще не було нікого, коло сестри та й так штири класи якось там кончила, та й не пішла більше. Вчителі і казали, і помагали, і взутись давали, щоб це йти, але сказала, що не піду, бо нема як. Як лишилася вже, як лишилася, то й до сих пір спотикаюсь. Не знаю, скільки ще буду спотикатись. Якби ще ходь би бачила, ходь би трошечки, а то ж гойдає мене, це ще й так двома пальцями, це ще так держусь, щоб нігде не спотикнутись. Малою пішла пасти гуси, потім піросла, полотно білили...

– А розкажіть, як білили полотно?

– А тако збирали, збирали, а тоді мочили в воду, а тоді на степку там травичка, розстеляли його, воно висохло, тоді знов вмочили, знов розстеляли і воно тако, тільки все єдним боком, і воно оце білиця, і таке гарне полотно: біле з одного боку, біле, а з другого жовте.

– А ткали полотно як?

– На верстаті отак: човник кидали сюда-туда.

– А Ви ткали? Вміли ткати?

– Вміла, тільки полотна – не, а таку рядновину, то ткала.

– А скільки в Вас в сім'ї дітей було?

– А сім'я велика була. П'ять сестер було і єден братік. Було шість їх. А я оце одна лишилася, всі вже повимирали.

– **Розкажіть, як ви діували?**

– Як діувала? Яке ж тоді діування було? Було єдно платтячко і єдні тапочки. І оце так. Но весело було, бо було якось веселіще жити, як зараз. І ходили, і співали, і в клуб ходили. А бувало, позбираються тако на степку і співають дівчата. А тепер не, тепер ніхто, чи може, я їх не бачу чи не чую. Оце так діувала, а тоді ше й в Алтай поїхали, ше й в Алтаї була з сестрою, вже і там побувала, і назад приїхали, та й война зірвалася. А в войну тоже, Боженько, ми і косили, і в'язали, і молотили, і скиртували всьо-всьо-всьо вручну.

– **А голод як пережили?**

– Не дай Господь! Пережила, я не знаю, як я вижила, як я лишилась, шо втрюх разом повиносили з хати, а я лишилась. І зелепухи рвала, і жито колоски їли, бо вже жито було. Голодовку на дай Господь. А після війни я така вже була, шо вже на тому світі була, а осталась жива, вижила. Таке... А тут в войну пленний був, то за нього замуж вийшла, а тоді він знов пішов, то там вже ранили його. А він в 1945 вже здорово покантужений всенький був, та й вже більше він і не пішов. Як привезли його сюди контуженого в Гумань в госпіталь, то так він тут і лишився.

– **А скільки в Вас дітей?**

– Троє: два сини і дочка. Одне время шото мені таке було, шо троє дітей не жило. Двоє на родах померло, а одне сутки тільки пожило.

– **А пісні Ви пам'ятаєте, які в молодості співали?**

– А тако, коли їхали на роботу. То співали. Бо наша бригада вночі робила. «Посію я огірочки», «...Через гори та в лісок»:

*Через гори та в лісок,
Подай, любий, голосок.
Радий я б та й подать,
В лісі листоньки шумлять.
Ой ти, любий дубе,
Дубе кучерявий,
А на тобі, дубе, два голуби гудуть,
Два голуби гудуть, голубка літає.
Любив козак дівчину, тепер покидає.*

– **Може, Ви коліскові знаєте?**

– Коліскові?... То я їх недавно в гумі собі наспівувала

*Ходє дрімота коло хати,
Питається сон в дрімоти:
«Де ми будем ночувати?»
«Де хатина білесенька,
Де дитина малесенька.
Там і будем ночувати,
Мале дитя колихати...»*

– **А весільних пам'ятаєте?**

*Повій, вітре-вітроньку,
На нашу світлоньку,
На наші любі гості,
Що сидять на помості.
Щоб вони їли й пили,
І весело говорили...*

– **А ще які?**

*Поза лугом зелененьким
Брала вдова льон дрібненький.
Брала ж вона, вибирала,
Тонкий голос подавала.
А там Василь сіно косе,
Тонкий голос переносе.
Кинув косу на нивоньку,
А сам пішов додомоньку.
Склонив на стіл головоньку.
Мати питає: «Чого, сину, зажурився?»
«Позволь, мати, женитися –
Перестану журитися.
Позволь, мати, вдову брати,*

Буду пити ще й гуляти».
«Не дозволю вдову брати,
Вдова вмiє чарувати.
Зчарувала мужа свого,
Ще й зчарує сина мого...»

Ой там у недiлю на базарi
Жiнки чоловiкiв продавали.
А як пiде до ладу, то
Поведу свого та й продам.
Крепкий мотузок iзсукала
І на мужа налигала.
Та й повела на базар,
До терниці прив'язала.
Наїхало купувальниць,
Наїхало продавальниць.
Стали думать ще й гадать,
Що за мого мужа дати.
За цього мужа треба дати:
Пару коней вороних
І сто рублiв золотих.
А я стала, подумала:
З кiньми треба возитися,
З грiшми треба носитися.
А мiй любий чорнобривий
До роботи не лiнивий.
Вiн для мене самий милий...

6 Прiзвище: Середка Катерина Василiвна

– Розкажiть про своє життя.

– Народилася в 1928 році перед Варварою. Була вдома до дев'яти років. Велика сім'я. Дві дочки і два старші сини (померли). В дев'ять років пішла до тітки у Собківку. Вона мене до себе взяла, бо в неї у 33 році вся сім'я вимерла. Всю війну була в тітки. Пасла корову.

– **У які ігри Ви гралися у дитинстві?**

– В «Тра-та-та» гралися.

– **Це як?**

– Одному зав'язували гочі, а всі інші розбігалися і ховалися хто де. Тоді розв'язував гочі і шукає: як найде, біжить туди, де стояли, і кричить: «Тра-та-та», а якщо, наприклад, не знайшли, то я біжу і кричу: «Тра-та-та за себе!». І тоді

кого першого злове, то той остається «діжурити». А той, кого не зловили, то він не «діжуре».

– **А коли Ви були дівчиною сташою, то Ви ходили десь на вулицю, збиралися з дівчатами?**

– Ходили на вулицю. Виходили дівчата, хлопці, там співали, не гралися.

– **А що співали?**

– Багато співали, але я всіх не помню.

Колискова:

Ой, ти, люлі, люлі, мале дитя, спати.

Ой люлі, люлі,

Налетіли гулі,

Гулі стали воркотати,

А дитина буде спати.

Мала мати одну дочку, (2 р.)

Та й купала в барвіночку,

Тай купала-викупала, (2 р.)

Щастя й долі не вгадала – (2 р.)

За п'яниченьку віддала.

А п'яниця п'є-гуляє, (2 р.)

Йде додому, жінку лає (2 р.)

Топитися посилає:

– Біжи, жінко, утопись, (2 р.)

Бо ти мені не годися,

Пішла жінка до Дунаю (2 р.)

Та й з Дунаєм розмовляє:

– Ой Дунаю-Дунайочку, (2 р.)

Прийми ж мене, хазяйочку,

Прийняв всю мою родину – (2 р.)

Прийми мене, сиротину!

– Ви пам’ятаєте, які співали пісні на Купала? Ви святкували Купала?

– Купала ми святкували. Ми робили явір: хлопці з лісу принесуть, а ми квіток таких всяких, оквітчуємо його, цей явір, і ждем до вечора, а ввечері несемо до ставка купати. А хлопці засідають і хтять його в нас видерти цілого, а нам його треба скупати, розломати кожній по гілячці і принести покласти на огірки.

Ой яворе, явороньку зелененький,

Ти куди їдеш, козаченьку молоденький?

А я там не бував, де я явора зрубав.

Це так співали.

– А через вогонь не стрибали?

– Нє, в нас не було такого.

– А вінки плели?

– О, за вінки не нагадала. Всі були в вінках.

– **А на воду пускали?**

– Пускала, канешно, пускали!

– **А хлопці їх ловили?**

– Стоїмо над водою і każда дивиться, куди пливе – ага, пливе до Дмитрушок, значить, ти підеш в їх заміж. В которой крутиться вінок, то буде у Пугачівці. А як поплив десь туди (*показує рукою*) – підеш у Бабани заміж.

– **А співали щось, коли вінки пускали?**

– Не, не співали.

– **А на Різдво збиралися ? Ходили колядувати?**

– Колядувати ходили обізательно. В школі вчителі запрещали ходити колядувати, то ми ходили вже пізенько, щоб ніде не здибати вчителя, щоб не записав, і щоб не було догани.

– **А Ви переодягалися? Розмальовувалися?**

– Не, ходили в тому в чому є. А в чому ми тоді ходили – в якихось татових чоботях та маминих валянках.

– **А що давали за те, що колядували?**

– Цукерки, пранічки виносили.

– **Пригадайте якусь одну з колядок чи щедрівок.**

Прилетіла ластівонька

Прилетіла ластівонька

Щедрий вечір, святий вечір!

Сіла собі край віконця,

Приспів (повторюється після кожного рядка)

Стала собі щебетати,

Господаря викликати,

Вийди, вийди господарю,

Подивися на кошару,

Чи всі вівці покотились,

А баранці народились

А ягнушки-карнавушки

Скачуть собі коло грушки

Добрий вечір!

І колядували.

– **А Ви колядку якусь пам'ятаєте?**

– «Христос спаситель»

– **А жнива святкували?**

– Не помню.

– **А Зелені Свята?**

– Зелені свята – це Тройця. Ми святкували, в нашому селі це празник. В нас на Тройцю закінчили церкву сільську і відкрили.

– **А хату як прикрашали?**

– Хату прикрашали осокою, гілячками.

– **А весілля як проходило?**

– О, весілля я вам можу розказати від начала до конца. Начинають у суботу, сходяться дружки до молодої, треніруються співати, щоб вміли співати в неділю, як прийде молодий забирати молоду додому на обід до молодого. В неділю сходились до молодої. Ждем, поки молодий прийде розплітати молоду. Тоді приходе молодий з світилками розплітати. Розплели молоду. Вже молодий забирає всіх на обід. Мене просили і за старшу дружку, і за меншу.

Дружечки-голубочки, сходьтєся докупочки,

Сходьтєся до їдної, до свеї молодої

(проспівали, зійшлися і пішли).

Приходили до молодого. Молоду й молодого садили посеред столу так, як обично: дружки сідають в молодої бік, а світилки до молодого в бік. Там дають обідати.

Я борщу не хочу,

І ложку не вмочу,

Дайте нам того трошки,

Що висять ножки з ложки.

На обід дають борщ, голубці, таке всяке. Пообідали і надвір. Музика грає. Скрипка і мандиліна, і бубончик.

– **Які Ви танці танцювали?**

– Краков'як, полька, карапет, яблучко.

Ой яблучко на тарелочке,

Надоєла мне жена, пойду к дівочке. (2 р.)

– Оце так танцювали «яблучко». Потанцювали в молодії, вже сонце тако, треба додому йти. Сходилися до порога, співаємо додому йти:

Дружечки-голубочки,

сходьтєся докупочки,

Сходьтєся до одной,

до сєї молодїї.

Поспівали, а тоді виходе його мати, заводе нас до хати, дає нам полуднати.

Виходимо з хати:

А ми були,

мед-горїлку пили...

Тай приходимо додому до молодїї, танцюємо, аж тоді ведуть молоду до хати. Молодий та молода стають перед порогом, виходе мати, вони поклоняються. За хустинку, за кінці обоє взялися, пішли до хати покривати молоду. Покривають. Мама поклала хустку на тарїлку, на стїл, і двї свахи, його старша, а її молодша, беруть цю хустинку і покривають:

Я тебе, сєстрице, покриваю,

Щастям здоров'ям надїляю,

Щоб була весела, як весна,

Щоб була багата, як земля,

Щоб мала чоловіка до самого віка!

А чоловікова сваха співала:

Я тебе, братє, покривала

(но не помню слів).

– **А коровай як пекли?**

– Ходили в суботу жінки на коровай, яєць візьмуть, вузол муки, йде до дверей доходе, співає:

На коровай йшла,

коробочку яєчок несла...

– Які ще знаєте пісні?

Один місяць сходить,

А другий заходе,

А жонатий до дівчини щовечора ходить. (2 р.)

Щовечора ходить, «добрий вечір» каже.

Вона встала, відказала:

«Заріж жінку перше, (2 р.)

заріж ще й дитину, положи на лавку,

А сам прийдеш ізвечора, та й будеш до ранку». (2 р.)

Як приїхав мій миленький, став ножа гострити.

Його жінка, як голубка, та й стала просити:

«Не ріж мене, мій миленький,

Хоть на цю годину, нехай я погодую маленьку дитину». (2 р.)

Тоді будеш годувати,

як я піду до Дунаю ножа полоскати.

Зайшло сонце за віконце, за вишневий сад,

Постелила білу постіль, а хто ж цьому рад.

Постелила білу постіль, положила спать,

А сама сіла край постелі, зажурилась.

– Не журися, дівчинонько, ти будеш моя.

Єсть у мене бочка пива, а друга вина. (2 р.)

Єсть у мене калясочка обзолочена.

Тільки сісти і поїхати до мого двора.

Ой мала мужа, ой мужа мала,

Ой мала мужа піяка.

Він нічо не робить не робить, тільки п'є. (2 р.)

Прийде додому, додому прийде,

Прийде додому – жінку б'є. (2 р.)

– Не бий мене муже, не карай. (2 р.)

*Покину тебе, ще й твоїх діток,
А сама піду за Дунай. (2 р.)
Ой як я на лодку сідала, (2 р.)
Правою рученькою, білим платочком
«Прощай, миленький», – сказала.
– Ой вернися, жінко, додому, (2 р.)
Бо горе жити, ой жити горе,
Ой горе жити самому. (2 р.)
Ой прийшла ця мати уночі. (2 р.)
Горічки побиті, ложки не миті,
А дітки плачуть на печі.
Прийшла їх мати, їх мати прийшла,
Прийшла їх мати уночі.*

7. Прізвище, ім'я, по батькові: Лідія Василівна

(На жаль, Лідія Василівна не назвала свого прізвища і не дозволила її сфотографувати).

Розповідь Лідії Василівни:

«В школі 6 класів вчилась, а 7-ий пішла корови доїти, руки попухли тоді, 15 корів на хвермі у мене було, спочатку руками доїли, а тоді вже доїльні апарати появились. Збирали молоко на молоковози і вивозили. По гектару буряків тоді ще виділяли на кожного, а ті, хто телята глядів, то два гектара давали. Норми такі були.

Трудовні тоді у колгоспі платили, грошей не було, а тоді за ці трудовні 200 чи 300 кілограм хліба давали раз в год. Я, як мала була, то все ховали, помню, порося було, то мама яму вирила і там його ховала; всьо знаходили – всьо забирали. Курей щитали, яйця треба було здавати, а еслі не набиралося достаточо яець, то треба було все одно або купити або взяти десь. Зерня кабакові мама собирала і продавати ходила.

Ще малою бураки крапа, приносила додому, а мама запікала їх у печі, і такі вони добрі були, солодкі, дуже їх любила.

Одіті всі були в латочках. Мама шила одержу, з чого могла. А портфелі, то були торби. Тоже з латочок зшиті. В ній носили зошит в косу лінію. Ручку дерев'яну з пером

і чорнильниця була. Чорнило дома робили. Якщо чорнило проливалось, то його вже нічим не можна було вимити».

Після війни

«А куркулі вже відійшли; кончилась війна, і оце поставили вони вже у нас Пугачівку. А до цього Ксензівка була, пан жив, Кизім'ярук, ми там корови пасли, вони нас угощали, а ми гроші у них крали золоті. Вони поїдуть, а ми пасем корови, видивимся і ото по три копійки, по єдній крали, а тоді вони приїхали, кажуть: «Ми вас годуємо, а ви у нас гроші крадете?», ми сказали, що не, а тоді вони рішили нас перевірити: поклали ті копійки і поїхали, а ми ж поняли, не дурні. Я їй сказала, щоб не брали ті копійки, перевіряють вони нас уже, а вони їй приїхали, подивились, і на другий день нам по рублю дали, а ми були б копійки крали...

У кожній хаті тоді самогонний апарат був. Кругом гнали самогон, кругом горілки було треба».

Івана Купайла

«На Купайла плели ми вінки і пускали на воду, дивились, куди попливе. Багаття ми тоді не розпалювали і у річку не заходили, не плавали».

Колядки

«На колядки ходили, пісень співали. Як колядували, угощали нас яблуками, галушками чи блінчики виносили, бувало, горілку давали (*сміється*). Багато колядок знаю, але згадати не можу, змішались всі в голові, тільки одну назву помню «Нова радість стала...», а більше і не згадаю, мабуть».

Замовляння

«Була у нас в селі жінка, баба Марія її звали, то вона людей багато вилічила, з'їжджалися до неї багато, лічила травами, збирала їх. А Келя була, то мазі робила, тоже ними лічила».

Народна творчість

Ой казали люди-сусіди,

Що до мене мама в гості їде,

А мама ж їде та їде,

Ворота минає-минає,

Ніченька темна,

*А зоренька ясна
Яка моя доля нещасна.
Посажу я огірочки,
Близько над водою.
Буду їх поливати,
Дрібною сльозою.*

НАЙПОШИРЕНІШІ ПРІЗВИЩА І ПРІЗВИСЬКА У СЕЛІ, ЇХ ПОХОДЖЕННЯ

Батько – неформальний лідер колективу мисливців та рибалок, якого всі дуже поважали.

Берко – від імені єврея Берка, що їздив по селі і міняв різний товар на ганчір'я, кістки. За аналогією так само називали чоловіка, який збирав у селі шкури, а потім здавав їх в заготконтору.

Блиндар – таке прізвисько давалося моторним людям, що оселялися відокремлено. Жили тихо, для себе, нікому не робили шкоди.

Бовт – чоловік разом з друзями заганяли на рибу до хватки бовтом і необачно висловився: «Досить вам вже бовтати, я сам буду бовтом». Так за ним це прізвисько і залишилося.

Божечко – так називали жінку, що часто вживала це слово у своєму мовленні.

Бомчики – бабуся, заганяючи своїх неслухняних онуків, гукала: «Доки ви там будете бомкати!». Так і почали називати хлопчиків «бомчиками».

Букашка – молодий юнак деякий час проживав у Грузії і, повернувшись, почав вживати російські слова. Якось, скидаючи із себе комаху, сказав: «Фу, какая букашка!». Так і носить це прізвище, перейшло і на дітей з онуками.

Булочка – названий чоловік за огрядну статуру і спокійну вдачу.

Гейко – так називали скотарів, що час від часу погугкували до скотини «Гей!»

Гирса – від імені прадіда Гергеласа.

Говоруха – таке прізвисько дали жінці, яка багато говорила.

Демко – від прізвища Демченко.

Деятель – так прозвали чоловіка, який знав багато анекдотів. Одного разу висловився, що він «деятель культури».

Досозів – так прозвали чоловіка за те, що, закликаючи людей до колгоспу, говорив: «До созу».

Дротянка – так називали високу худу жінку сварливої вдачі.

Жвавий – таке прізвисько мали працьовиті люди, які вправно і швидко, навіть дещо метушливо, виконували будь-яку роботу.

Жучок – так назвали чорнявого, малого на зріст чоловіка.

Замурзана – неохайність жінки в побуті і на роботі призвели до появи такого прізвища.

Злодій – споконвіку красноплчач у сусідніх селах називали «злодіями». Тому і чоловіка, який прийшов до Пугачівки у зяті, називали Злодієм.

Карась – від прізвища Карасьов.

Коза – так називали жінку, що любила «стрибати у гречку».

Козуля – від прізвища Козиненко.

Лисиця – так називали дуже хитру жінку.

Малечка – так називали жінку, що замість слова «маленька» у дитинстві говорила «малешта».

Матушка – так називали жінку дядка.

Мацько – людина, яка виконувала колись роль ветлікаря. «Мацала» тварин, визначала хвороби. От і пішло «Мацько».

Монах – бо батьків брат пішов у монахи.

Мурджиха – від звички часто моргати.

Мушка – жінка мала ім'я Маша і мала дошкульний характер. Чоловік називав її за це мушкою.

Нагорний – таке прізвище носили члени родини, які жили на горі.

Панасюк – від діда Панаса.

Перчиха – так називали гостру на язик жінку.

Печериця – так називали низького, присядькуватого чоловіка.

Піонер – так називали чоловіка, що був хвальком, вискочкою, завжди хотів бути першим.

Поліщуки – це ті, що оселялися на необжитих землях під лісом.

Рижий – через колір волосся.

Рева – назвали жінку, яка малою весь час плакала.

Руденко – таким прізвиськом нарекли родину за колір їх волосся.

Саквенко – походить від слова «саква» – спеціальна торба, з якою ходили на базар. Тож, очевидно, прізвище давалося людям, небайдужим до торгівлі.

Ситники – володарі млинів, де на великих ситах пересіювали пшеницю і борошно.

Слон – під час навчання у школі у хлопця на шафі був причеплений малюнок слона.

Смичок – так назвали високого, худого чоловіка, який грав на весіллях на скрипці. Підмітили його схожість зі смичком.

Смушки – назвали чоловіка за звичку збирати по селі смужки.

Тавася – так називали чоловіка, який занадто часто вживав у мовленні слово «та».

Туз – називали хлопця, який погано навчався, залишався на повторний курс, був переростком.

Хамула – байдужа до всього людина.

ВИСНОВКИ

Село Пугачівка відоме з XIV ст. Раніше воно мало іншу назву – Ксьондзівка. Історична назва села Ксьондзівка пояснюється тим, що частина сільських земель нинішнього села розміщена на території колишнього маєтку ксьондза (польського священика). У роки війни маєток ксьондза було зруйновано, а в 1945 році, коли село визволяв від ворогів полк Пугачова, село було перейменовано на його честь.

Славиться Пугачівка, перш за все, Троїцькою церквою. Для Черкащини вона є унікальною, оскільки церков подібного плану (тризрубних, триверхих), колись типових для Середньої Наддніпрянщини, тут лишилося всього дві. Власне, в Пугачівці та Кіровому (з 2016 року Корнилівка) Корсунь-Шевченківського району. Наприкінці 1980-х років церкву було реставровано бригадою Київської реставраційної майстерні

за проектом, розробленим Інститутом «Укрзахідпроектреставрація». При реставрації намагалися повернути церкві первісний вигляд.

Також у селі є поштове відділення зв'язку, сільський клуб, бібліотека, приміщення сільської ради, приміщення НВК та фельдшерський пункт. При в'їзді у село побудовано музей-Світлицю (у вигляді хатини), заснований порівняно недавно. Місцеві люди дбайливо поставилися до експонатів, які тепер розміщені у приміщенні музею.

Ще одна гордість села – працююче населення. У газеті «Уманська зоря» за 1988 рік було названо імена передовиків, які працювали у місцевому колгоспі, серед яких: Бурлака О. Г., Розум О. Н., Ситник Г. В., Гнатенко К. М., Нагорна Г. Ф. та інші. Також велику роль відіграли такі люди, як: Бобков Сергій Гнатович, Склярчук Анатолій Андрійович, Яремчук Володимир Іванович та родина Руденків.

Дозвілля жителів села прикрашає фольклорний колектив «Берегиня», який існує вже більше 30 років. Зараз він налічує 10 осіб.

Весь викладений матеріал у довіднику переплетено біографічними відомостями про респондентів – мешканців села, завдяки чому, вважаємо, він наповнився життєво-практичним сенсом. Кожна людина, зацікавлена народною культурою, побутом, мистецтвом, обрядовістю та звичаєвістю, словесною творчістю, прозовим і пісенним фольклором, збагатиться справжньою народною мудрістю, яка супроводжуватиме її все життя і, сподіваємося, буде передана наступним поколінням.

Окрему частину фольклорно-етнографічного матеріалу представлено у розділі «Інтерв'ю з респондентами», оскільки, на наше переконання, його краще сприймати невіддільно від їхніх автобіографій.

СПИСОК РЕСПОНДЕНТІВ

1. Альошкіна Валентина Яківна – немає відомостей про рік народження
2. Артикулих Олена Михайлівна – немає відомостей про рік народження
3. Гейко Тетяна Миколаївна – немає відомостей про рік народження
4. Дарієнко Лідія Максимівна – немає відомостей про рік народження
5. Довгань Ганна Терентіївна – 1942 року народження

6. Євич Катерина Олексіївна – 1944 року народження
7. Євич Ніна Яківна – немає відомостей про рік народження
8. Жвава Катерина Ільківна – 1935 року народження
9. Жовтоног Віра Іванівна – 1953 року народження
10. Кузьмич Степан Іванович – 1928 року народження
11. Нагірний Іван – немає відомостей про рік народження
12. Нагорний Володимир Андрійович – немає відомостей про рік народження
13. Піддубна Галина Сидорівна – немає відомостей про рік народження
14. Піддубний Віктор Іванович – немає відомостей про рік народження
15. Попова Олена Арсентіївна – 1933 року народження
16. Саквенко Ганна Онисіївна – немає відомостей про рік народження
17. Саквенко Катерина Іванівна – 1939 року народження
18. Середа Катерина Василівна – 1928 року народження
19. Середа Катерина Сергіївна – 1930 року народження
20. Склярук Марія Зіновіївна – немає відомостей про рік народження
21. Склярук Ніна Іванівна – 1938 року народження
22. Скрипник (ім'я й по батькові не вказала) – 1922 року народження
23. Шершун Ганна Іванівна – немає відомостей про рік народження